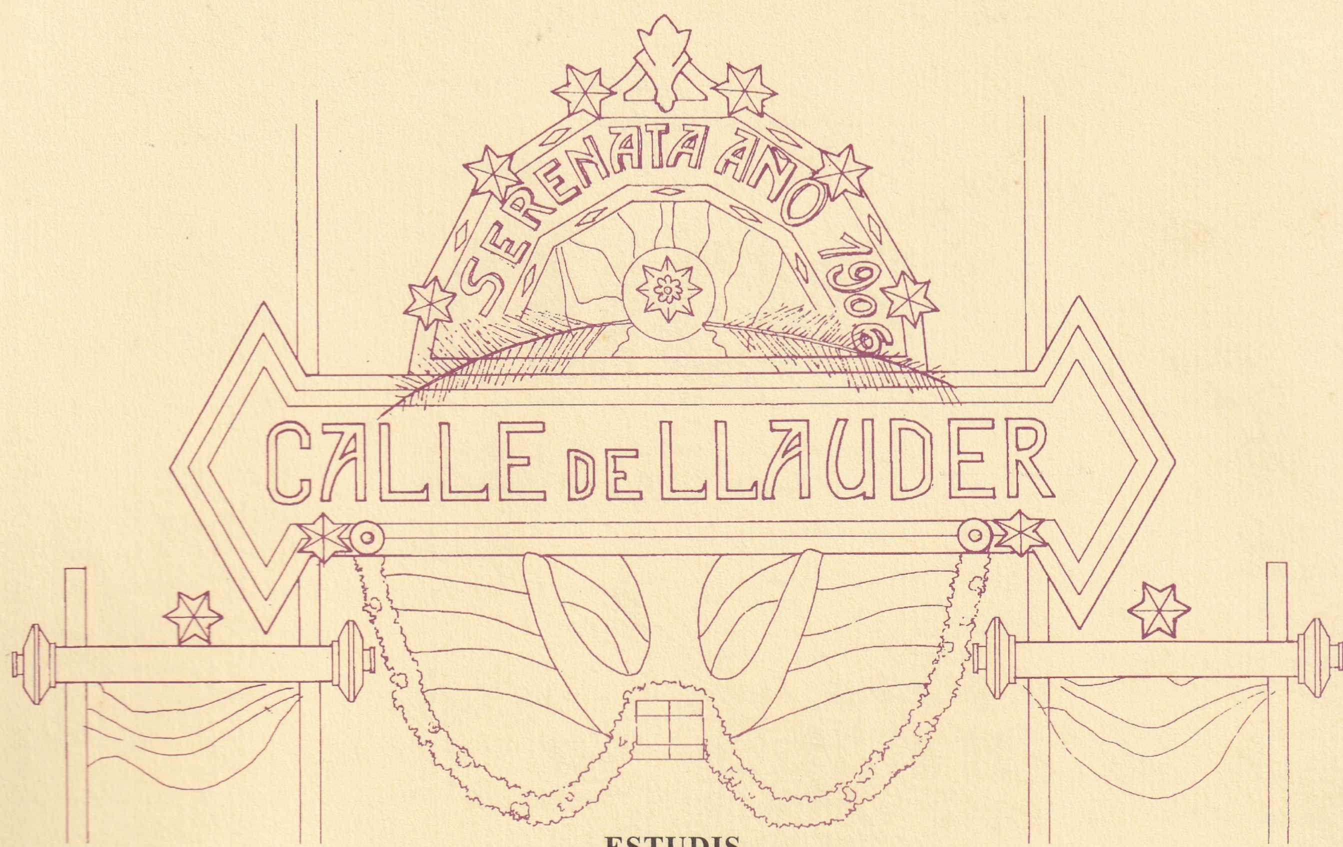

ESTUDIS

RAFAEL SOLER i FONRODONA
Un ritual del segle XVIII de la processó dels Dolors

JOAQUIM LLOVET
El pare Roig i Jalpí, les santes Juliana i Semproniana i l'arqueologia mataronina

ANTONI MARTÍ i COLL
Notícies d'una important comunitat de regants de Mataró i del procés de la seva reglamentació

MANUEL CUSACHS i CORREDOR
L'origen de les serenates a Mataró: s'inicien a principis del segle XIX amb la caiguda de l'antic règim

RECURSOS

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FULLS/79

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, abril 2004

FULLS/79

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, abril 2004

TAULA

Portada: Capçalera de l'ornamentació de la serenata del carrer de Llauder (1906).
Dibuix de Robert Lleonart i Casadevall.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró.
Director: Manuel Salicrú i Puig.
Beata Maria, 3
Tel. 93 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
Composició i impressió:
Copisteria Castellà. c/ Pujol, 40 - 08301 MATARÓ
Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

Amb la col·laboració de

Ajuntament de Mataró
Patronat Municipal de Cultura

Generalitat de Catalunya
Direcció General de Promoció Cultural
Promoció de la Premsa

EDITORIAL

L'ANY DEL «CENTENARI» DE LES SANTES (1904), UN SEGLE DESPRÉS

Enguany es compleixen cent anys de l'anomenat per molts l'any del «Centenari». D'aquesta manera se singularitzava l'any 1904, per la celebració que Mataró va fer d'una manera solemne del XVI centenari del martiri de les santes Juliana i Semproniana, les patrones de la ciutat. Les festes s'organitzaren a tots els nivells: religiós, cívic, popular, literari, musical, esportiu, recreatiu, etc. tot un veritable esdeveniment, doncs; àdhuc, se n'encunyà una medalla commemorativa. Tot plegat era la continuació d'un corrent devocional envers les dues santes, que el 1852 havia portat a la seva declaració com a patrones de la ciutat.

No en va, han passat cent anys des de 1904. Avui, a la llum de les dades històriques que s'han anat publicant, potser no ens atreviríem pas a determinar amb tota seguretat l'any exacte del martiri de les dues santes, ni el seu origen, fets que en temps passats es donaven per indubtables. I és que la biografia de Juliana i de Semproniana s'havia anat confegint sobre la base dels antecedents històrics i documentals amb què hom comptava a l'època, i, sobretot, dins un encomiable desig d'assegurar per a Mataró el patrocini de dues santes tingudes com a filles d'Iluro, que era tant com dir de casa nostra.

Però, més ençà, en aprofundir sobre la història i el culte a les dues santes a Mataró i a Sant Cugat del Vallès, els resultats han vingut a cobrir de boirina el llunyà horitzó de llur origen, i a desdibuixar llurs trets biogràfics. La pèrdua de credibilitat del *Libre de Feyts d'Armes de Catalunya* –la pedra angular en què s'aferraren molts dels panegiristes de les nostres santes–, que feia Juliana i Semproniana originàries de Ciutat Freta, o sigui de Mataró, ha

deixat un buit difícilment omplenable. D'altra banda, cal pensar també que l'autoria del *Libre* s'atribueix precisament a l'inquiet frare de Blanes, Joan Gaspar Roig i Gelpí, a la segona meitat del segle XVII, al qual es deuen bona part de les dades biogràfiques de les dues santes. Tot plegat no permet, doncs, *de mantenir com a vàlids bastants dels antecedents* històrics sobre les patrones mataronines que es manejaven l'any 1904, ara fa un segle.

Cal confiar, doncs, que futures i potser imprevisibles recerques en el camp històric i, àdhuc, en l'arqueològic, vinguin algun dia a esclarir d'una manera definitiva el context de l'època en què es mogueren les dues santes i, amb això, a poder determinar amb tota seguretat la cronologia del seu origen, vida i martiri.

Entretant, els mataronins continuarem tenint, venerant i festejant Juliana i Semproniana, com a *veritables patrones que són de la nostra ciutat.*

* * *

Aprofitant l'avinentesa, enguany, per les Festes de les Santes, el Museu-Arxiu organitzarà una exposició de la documentació que conserva dels actes i festes que se celebraren l'any 1904.

Estampes-recordatori de les festes del XVI centenari del martiri de les santes Juliana i Semproniana (1904).

XXI SESSIÓ D'ESTUDIS MATARONINS

El Museu Arxiu de Santa Maria, Centre d'Estudis Locals de Mataró, prepara la XXI Sessió d'Estudis Mataronins, prevista inicialment per al dissabte 27 de novembre de 2004.

Per això convoca els estudiosos en qualsevol àrea d'investigació, perquè puguin presentar comunicacions escrites. Hauran de ser inèdites i el seu àmbit geogràfic es limitarà al Maresme.

Les comunicacions podran tenir una extensió màxima de quinze fulls DIN A-4, a doble espai (30 línies x 70 espais). Hauran d'anar necessàriament acompanyades d'un resum que no podrà excedir les tres pàgines, i que serà el text que es permetrà llegir el dia de la Sessió. Seria molt convenient adjuntar, a més, suport informàtic (disquet 3.5 ps).

En l'acte de la sessió es llegiran els resums presentats i es facilitarà el diàleg-col·loqui. L'exposició dels treballs podrà anar acompanyada de material àudio-visual; caldrà, però, especificar-ho en el moment de la tramesa.

El termini de presentació de les comunicacions finalitzarà el dia 15 de novembre de 2003. Podran ser trameses per correu (MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA, c/ Beata Maria, 3. 08301 Mataró), o bé lliurades personalment al Museu Arxiu (divendres i dissabtes, de 6 a 9).

El Museu Arxiu de Santa Maria, amb la col·laboració del Patronat Municipal de Cultura, editarà el conjunt de les comunicacions.

En el "Llibre d'Homes" de la Venerable Congregació dels Dolors, fundada a Mataró l'any 1693, hi trobem un minuciós ritual, amb el títol «Modo de ordenar la Congregació en lo die que va a la Professó».

Hi són previstos tots els detalls necessaris per a la bona presentació i comportament dels congregants. El llibre es conserva al Museu Arxiu de Santa Maria.

UN RITUAL DEL SEGLE XVIII DE LA PROCESSÓ DELS DOLORS

A Mataró, la processó de la congregació dels Dolors es celebrava el Dijous Sant, al vespre, i el Divendres Sant, també al vespre, i sortia la de la confraria del Sant Crist de la Puríssima Sang.

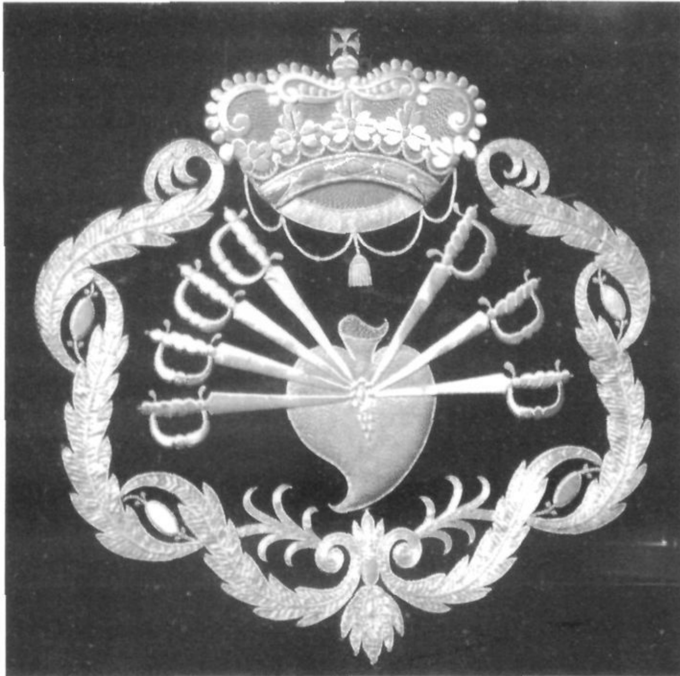
Ens consta també que durant el segle XVIII, a l'alba del Diumenge de Pasqua, la confraria de la Soledat, «de nobles y gaudins», organitzava la processó de l'«Encuentro». Del portal gran de l'església sortia una processó eucarística, amb la custòdia, i del portal xic, la comitiva que acompanyava la Mare de Déu de l'Alegria. Les dues processons es trobaven a la plaça Gran i, fetes les cerimònies de salutació, tornaven juntes a l'església de Santa Maria, on es celebrava l'ofici pasqual.

En la processó del Dijous Sant, de la Congregació dels Dolors, es portava en el misteri una imatge de la Mare de Déu, dreta, que es guardava tot l'any a la casa de la família Xammar, a les Espenyes. Aquesta imatge es traslladava a Santa Maria per poder ésser col·locada a l'altar major el Divendres de Passió, ja que els fidels que

Part escultòrica de l'antic misteri de la Mare de Déu dels Dolors (segle XVIII).

Museu Arxiu de Santa Maria. Fotografia Miquel Sala.

Brodat pertanyent a l'antic misteri de la Mare de Déu dels Dolors, amb l'emblema de la congregació (segle XIX). Museu Arxiu de Santa Maria. Fotografia Miquel Sala.

en gran nombre assistien a la Funció dels Dolors no cabien a la capella pròpia i omplien la nau de l'església. Segons testimoni del senyor Lluís Banchs, que fou fuster de l'església de Santa Maria, la imatge es traslladava de can Xammar a Santa Maria, coberta amb un drap negre, en un baiard portat per dos operaris fusters; a ell, encara aprenent, li feien portar un ciri encès per acompanyar-la fins a Santa Maria. Els desgraciats fets de 1936-39 ocasionaren la pèrdua d'aquesta imatge, de la qual no es conserva cap fotografia.

Una anotació en l'esmentat "Llibre d'Homes", indica que l'«enramada» d'aquest misteri es féu l'any 1761 i que costà vuitanta lliures i que les «capsas» per conduir-lo en costaren dotze. Per enramada, terme mariner, hem d'entendre l'estructura del misteri, ja que aquesta paraula, segons una de les accepcions del *Diccionari Fabra*, significa l'esquelet o estructura d'una nau. L'enramada anava coberta per una draperia de seda i vellut negres, amb sumptuosos brodats. Les «capsas» o capçals, són els travessers de fusta que servien perquè sis congregants poguessin portar el misteri.

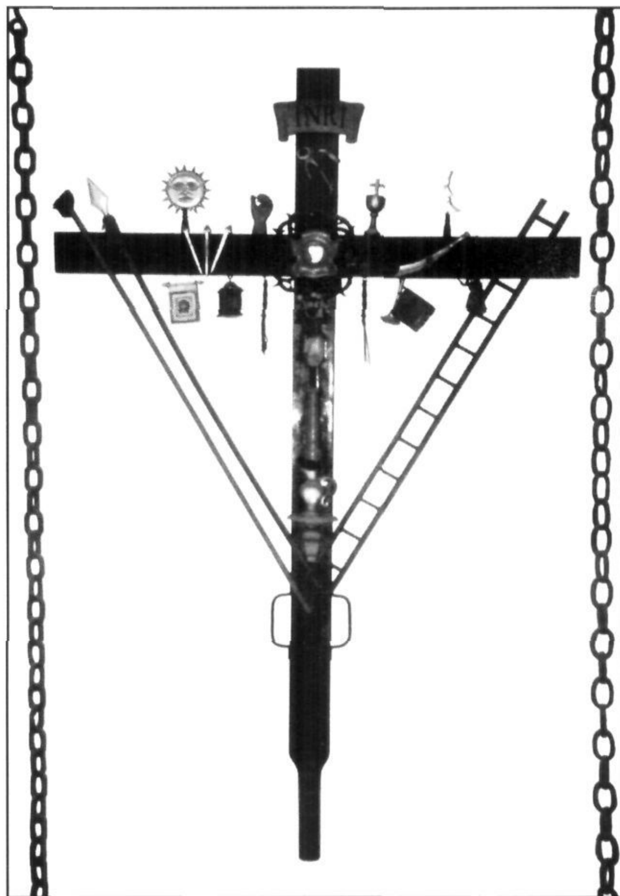
La part escultòrica d'aquest misteri, la creu i els brodats són avui al Museu Arxiu, exposats al cor de la Capella dels Dolors, on també es conserva el guió, o estendard, renovat l'any 1804, que a un costat té brodat el cor travessat per set espases, emblema de la Congregació dels Dolors, i a l'altre el seu lema: *Congregavit nos in unum Mariae Dolor*. A l'escala del cor és exposada la creu dels Improperis, que el ritual anomena «Creu de Penitències», i una mostra de les cadenes que alguns congregants portaven a la processó.

També s'han conservat les set banderes, anomenades sibil·les, que foren renovades durant el segle XIX, i restes de les més antigues, de tela pintada. Cada una de les banderes o sibil·les té brodat un text evangèlic, al·lusiu als Dolors de Maria. A la primera hi ha el cor només amb una espasa, la segona en té dues i així fins a les set del darrer misteri de la Corona Dolorosa. Les sibil·les antigues, del segle XVIII, a més del text evangèlic, porten un vers al·lusiu a cada un dels Dolors de Maria.

El fet que aquestes banderes s'anomenessin sibil·les, ens fa pensar que, possiblement, en una època anterior portessin inscripcions relacionades amb els oracles sibil·lins. Sabem que el «Cant de la Sibil·la», que encara s'interpreta a Mallorca la nit de Nadal, s'havia interpretat també en la Setmana Santa. Sant Agustí va considerar els

Guió de la Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors (1804). Museu Arxiu de Santa Maria. Fotografia Miquel Sala.

Creu dels improperis (c.1940).
Museu Arxiu de Santa Maria.
Fotografia Miquel Sala.

oracles de les sibil·les, d'origen pagà, com una revelació paral·lela a la dels profetes bíblics, manifestant així que el missatge cristià s'anhelava a tot el món. La litúrgia ens posa com a testimonis del Dia del Judici, David amb Sibil·la, en la famosa *seqüència de difunts, posada ara com a himne en* la «Litúrgia de les Hores» dels darrers dies de l'any. A la Capella Sixtina del Vaticà, Miquel Àngel les pintà a la volta amb el mateix rang que els profetes, i al cor renaixentista de la catedral de Sant Bertran de Comenge trobem dotze sibil·les, el mateix nombre dels profetes bíblics. Cada sibil·la porta el seu nom en el basament i, a les mans, mostren símbols cristians, alguns d'ells clares referències a la Passió de Jesucrist.

El ritual de la processó dels Dolors de la Congregació de Mataró, comença amb aquesta advertència: «Serà de molta utilitat traurer lo Mysteri de dins la Capella, antes de dar atxas e improperis, pues aguardanse al últim traurer dit Mysteri, és motiu de trencarse la Congregació, per anar sempre marxant, y lo Mysteri costa molt de traurerse.»

El misteri es col·locava junt al cancell d'entrada a l'església pel creuer, o sigui davant el portal Xic, i quedava enfront del «Monument» que es feia a l'altar del sant Crist de la Puríssima Sang, situat a l'altre extrem del creuer, on ara hi ha el portal que dóna a l'Hort del Rector.

Deixat el «Misteri fent cara al Monument», dins la Capella dels Dolors, s'organitzava la comitiva i es repartien les atxes a canvi d'un número que s'havia distribuït prèviament. Segueix el ritual: «Mentre se distribuiran las atxas, altres dos congregants baxaran a la Sepultura, ahont, posats los improperis per son ordre, los entregaran als assenyalats per aportarlos, junt ab lo escut deuran lligarse al bras esquerra, al mateix temps, en la Sacristia, se descalsaran los qui deuran aportar lo Guió, Creu de Penitències y demés creus, als quals los lligaran las cadenas com y també al qui portarà lo Sant Cristo y calavera, en la Sepultura.»

Els improperis que es portaven a la processó, a més dels indicats, eren els següents: calze, mà, columna, assots, corona d'espines, canya, gerro, verònica, claus, martell i estenalles, esponja, daus, llança, rètol, sol, lluna, escala i cor. Seguia als portadors dels improperis la «Creu de Penitències», amb un congregant a cada costat, les set creus grans dels penitents, quatre cantors i els guiadors del misteri. A cada costat dels qui portaven els improperis es col·locaven els congregants que portaven les atxes; era previst que fossin vuitanta-tres i, si eren més, s'havien de posar al costat dels qui portaven cadenes i, en cas de ser menys, es disposava la forma en què s'havien de suprimir alguns dels improperis. Per aquest motiu, s'insistia que els congregants tinguessin amb antelació el «número», per tal de saber el nombre d'assistents a la processó.

Es detalla la missió dels zeladors amb aquestes normes: «Sentats tots axís, se farà luego per los zeladors una revista de tots los congregants, mirant si aporten guans y sabatas negras, lo escut si est ab las set espasas, si los Rosaris son la Corona dels Dolors y si van ab la vesta segons manan las constitucions, y esmenat quant se dega, y encesas las atxas, essent ja temps, se començarà lo primer vers de la prosa, estan tots arrodillats.»

Aquesta «prosa» o seqüència era el cant del *Stabat Mater*, que s'executava durant el curs de la processó, que sortia de la Capella dels Dolors, precedida per l'«andador» de la Congregació, el guió i els congregants, segons l'ordre indicat anteriorment.

El misteri de la Mare de Déu dels Dolors al carrer Nou (1950). Entre els portants Antoni Comas, Joaquim Fernández, Lluís Rabassa, Francesc Llobet i Lluís Hugas.
Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges.

El ritual detalla minuciosament la missió dels zeladors, d'aquesta forma: «Dos dels zeladors aniran sempre devant, y no ab pressa, y més poch y apoch, fins comprengan ha acabat de eixir de la Capella tota la Congregació. Altre zelador quedarà en la capella fins estiga fora tota la Congregació, essen a càrrec de est lo disposarla.»

Formada la comitiva, la processó amb el misteri es dirigia a la nau central del temple per poder sortir per la porta principal. Com sigui que havia de passar pel davant del «Monument», es disposava: «Altre zelador estarà devant lo altar major, en lloch se fan las genuflexions devant lo Monument, per cuydar estas se fassen com se dehuen, y de que las cadenas no impedescan lo girarse los que las aportan.»

Sortida la congregació al carrer, s'indica: «Estos dos zeladors últims, després de cumplerts a estos primers encàrrechs, aniran corren ab pas lento tota la Congregació, per observar si cosa hi ha que esmenar y, cansats de esto, aniran a llevarne un dels de devant del Guió, per que fasse lo mateix. Cuydian sempre los Zeladors que corren la Congregació que, en las cantonadas de Carrers, las cadenas no embarrasien lo caminar als que las aportan. El cuydiado de estos zeladors, serà pendrer las atxas o improperis a qualsevol congregant vingue alguna necessitat en lo discurs de la professó, pero jamay dixia la Vara, pues ab est Senyal sabrà quan retornia lo congregant ahon deu acudir per recobrar la atxa, o improperi, ha deixat.»

Finalitzat el curs de la processó, la congregació amb el misteri entrava a l'església dirigint-se a la Capella dels Dolors. Igualment com a la sortida, es donen les normes per fer la genuflexió al «Monument», posant «primerament las dos rodillas en terra, después una sola.»

Reunida, dins la Capella dels Dolors, tota la Congregació junt amb el misteri, es tancaven les portes i es cantava la *Salve* amb l'oració *Respice quaesemus Domine*, pròpia d'aquests dies sants. Després, un prevere donava les gràcies als congregants per la seva assistència i els acomiadava.

Tot i que no precisa la font d'aquesta notícia, l'historiador Francesc de Cabanyes, en el *Bloc Mataroní* de l'any 1925, dóna com a data de l'inici d'aquesta processó de la Congregació dels Dolors, l'any 1721.

Després de la guerra de 1936-39, es reprengueren les processons del Dijous i el Divendres Sant, a les quals, ja d'antic, s'havien agregat altres confraries amb els seus misteris. L'any 1956, amb motiu de la reforma de la litúrgia de la Setmana Santa, es considerà que s'havia de reservar el Dijous Sant per al culte eucarístic, i amb llicència del bisbat, es féu una sola processó el Divendres Sant, a la qual assistiren totes les confraries de les dues parròquies que durant aquells anys hi havia a Mataró. Aquesta processó, per acord entre la comissió de confraries i els rectors de les parròquies mataronines, fou suprimida l'any 1971.

Durant dos-cents cinquanta anys, amb comptades excepcions, la processó complí la seva missió de recordar als fidels els misteris de la Passió i Mort de Jesucrist, acompanyat sempre per Maria Dolorosa. Eren temps en què el poble no comprenia els actes litúrgics que es feien en llatí, cosa que ocasionà que la participació en els misteris seguís dos camins diferents, els clergues en les celebracions litúrgiques, i els fidels en els actes de pietat.

La reforma litúrgica, iniciada per Pius XII, continuada en el concili convocat per Joan XXIII i promulgada per Pau VI, ha facilitat als fidels la plena participació en la litúrgia, en poder sentir en la llengua pròpia la proclamació de les lectures bíbliques, el relat de la Passió del Senyor i les pregàries, deixant en segon terme els actes de religiositat popular. El catecisme de l'Església catòlica de Joan Pau II ho indica clarament en el número 1.675, «la litúrgia, per la seva naturalesa, els sobrepassa moltíssim.»

Rafael Soler i Fonrodona

La processó del Divendres Sant a Mataró, tal com era fins a l'any 1970.

Fotografies Santi Carreras (c.1958), cedides per l'autor al Museu Arxiu de Santa Maria. MASMM. Arxiu d'Imatges.

Els Armats. Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors. Parròquia de Santa Maria.

Els Armats. Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors. Parròquia de Santa Maria.

L'Oració a l'Hort de Getsemaní. Tercer Orde de Sant Francesc.

La Coronació d'espines. Antics Alumnes dels Germans Maristes.

Jesús Natzarè. Círcol Catòlic.

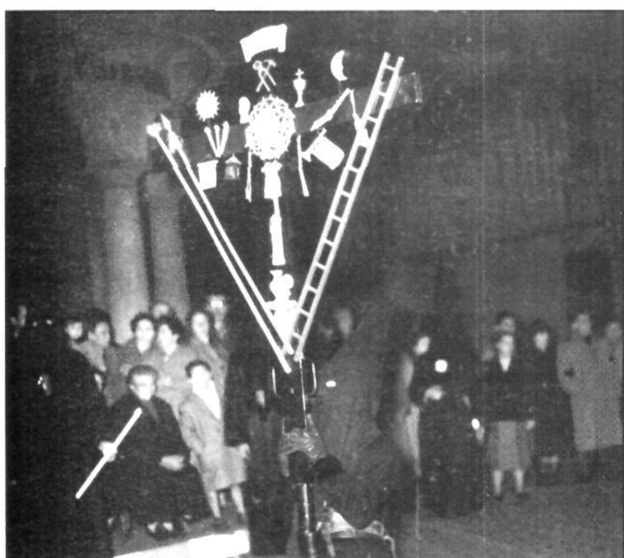

Mare de Déu de l'Esperança. Parròquia de Sant Josep.

Jesús amb la seva Santíssima Mare. Antics Alumnes de l'Escola Pia de Santa Anna.

La Verònica. Antics Alumnes del col·legi Salesià.

Sant Crist de l'Agonia. Parròquia de Sant Josep.

Sant Crist de la Puríssima Sang. Parròquia de Santa Maria.

Creu dels Improperis. Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors. Parròquia de Santa Maria.

Mare de Déu dels Dolors. Venerable Congregació de la Mare de Déu dels Dolors. Parròquia de Santa Maria.

El Sant Sepulcre. Parròquia de Sant Josep.

La Soledat. Confraria de la Soledat. Parròquia de Santa Maria.

El pare Joan Gaspar Roig i Jalpí va ésser el primer historiador a fer recaure a Mataró l'origen de les santes Juliana i Semproniana. Així ho escriví per primera vegada en el manuscrit que avui publiquem, que té igualment un cert interès per les referències que hi dóna de vestigis arqueològics de l'època romana a la nostra ciutat.

EL PARE ROIG I JALPÍ, LES SANTES JULIANA I SEMPRONIANA I L'ARQUEOLOGIA MATARONINA

L'any 1953 ja vàrem tenir ocasió d'explicar la decisiva intervenció que va tenir el pare Joan Gaspar Roig i Jalpí a presentar a mitjan segle XVII les santes Juliana i Semproniana, avui patrones de la ciutat de Mataró, com a filles de la romana Iluro (o Beturo, com ell en deia).[1] Aquest frare, fill de Blanes, era teòleg i predicador, provincial de l'orde dels mínims, examinador sinodal del bisbat de Barcelona i Girona i priorat de Santa Maria de Meià, corrector del convent de Girona i, finalment, cronista reial de la Corona d'Aragó. El nostre home també era un defensor apassionat de les arrels històriques de Catalunya –llegendàries o autèntiques–, que alguns historiadors castellans havien qüestionat des de la guerra dels Segadors. Roig i Jalpí, dins el seu afany patriòtic, era també capaç de fer caps i mànigues –llegeixi's elaborar cròniques amb poc rigor històric– per tal de recolzar les seves tesis, i de poder així presentar el país i, en particular, algunes de les seves poblacions, com a uns planters de fills eminents, de grans herois i, sobretot, de sants.

D'entrada, cal dir que la *passio* de sant Cugat (s. VII-VIII) no fa esment de les santes Juliana i Semproniana, les seves suposades deixebles. Als llibres litúrgics més antics (s. XIII-XV) del monestir de Sant Cugat del Vallès, sí que s'hi citen, però en cap cas no s'hi consigna llur origen ni se les relaciona amb aquell sant. Els primers historiadors a referir-se a les dues santes foren el pare Antoni Vicens Domènech, l'any 1602, i Jeroni Pujades set anys després, recolzant-se en una taula pictòrica que aleshores es trobava al claustre d'aquell monestir, que representava el martiri de sant Cugat presenciat per les santes Juliana i Semproniana; també es valen de les escenes de la coneguda urna d'argent d'aquest sant, datable del segle XIV, en la qual figuren dues santes donant sebolliment al cos de Cugat. Però cap dels dos historiadors no es pronuncia sobre la naturalesa de Juliana i Semproniana.

El primer historiador en atribuir l'origen de les dues santes a Mataró i a teixir-ne una semblança, donant detalls sobre llur vida i martiri, fou el pare Joan Gaspar Roig i Jalpí, segons que ho escriví l'any 1667 en el seu "Catálogo Paralipómeno de los Santos Indígenas y Advenas del Principado de Cataluña y sus Condados", una obreta que no s'arribà a imprimir. Dos anys més tard també ho consignà en el fals cronicó de Lliberat –la paternitat del qual se li atribueix– i, després, cap al 1673-1675, quan aquest cronicó suposadament antic va fer aigües, es va treure de la màniga el *Libre de Feyts d'Armes de Catalunya*, que atribuí a Bernat Boades, un rector que havia estat de Blanes, al segle XV. Com se sap, és en un passatge del *Libre*

on es dóna les nostres santes com a filles de Ciutat Treta, és a dir, de Mataró. Posteriorment, Roig i Jalpí reiterà en altres escrits l'origen mataroní de les dues santes, però recolzant-se en els arguments dels seus anteriors escrits. El *Libre* resistí millor el pas del temps i arribà indemne fins als nostres dies. Però finalment no pogué sostreure's de la crítica històrica a què el sotmeteren els erudits, que demostraren la seva falsedat i, de retop, deixaren sense cap argument la defensa de la naturalesa iluronenca de les dues santes, que tantes vegades havien manifestat els seus hagiògrafs.

Avui, donem a conèixer el capítol relatiu a les santes Juliana i Semproniana, del "Catàlogo Paralipómeno" de Roig i Jalpí, que hem esmentat abans. El seu autor escriu sobre l'origen i fets de les dues santes, segueix el que diuen Domènech i Pujades, i no fa cap aportació documental original. S'entesta a reduir a Mataró el topònim Beturo, que per una errada figura al lloc d'Iluro en algunes edicions de Plini impreses al segle XV, cosa que, d'entrada, fa suspecte la datació de qualsevol testimoni anterior a la susdita centúria, com el del levita i canonge Guislabert, que inclou en el text.

A part d'això, el manuscrit de Roig i Jalpí també dóna compte d'alguns vestigis arqueològics locals, tal com es veien al segle XVII, cosa que té el seu interès.[2] I qui sap –ja ho diguérem en una altra ocasió– si les restes romanes que descriu no inspiraren el frare blanenc a teixir la seva tesi de l'origen iluronès de les dues santes.

Finalment, remarquem que Roig i Jalpí, seguint la seva tàctica d'enaltir els fills destacats de cada població, fa un esment dels mataronins Pasqual d'Aragó (1626-1677), arquebisbe de Toledo i membre de la Junta de govern de la monarquia hispànica durant la menor edat de Carles II, de Melcior de Palau (1602-1672), ardiaca de Vic, bisbe de la Seu d'Urgell i d'un company seu de l'orde, Salvador Majó, que presenta com a un consumat predicador.

Joaquim Llovet

Annex:

"CATÁLOGO PARALIPÓMENO DE LOS SANTOS INDÍGENAS Y ADVENAS DEL PRINCIPADO DE CATALUÑA Y SUS CONDADOS"
(Biblioteca Universitària de Barcelona, Ms. 555, fs.92r-94v)[3]

"SS. Iuliana y Semproniana Vírgines, y Mártyres. Fueron de Nación Cathalanas, pero no se sabe de qué villa o de qué ciudad fueron naturales, pero tiénese por mui cierto que fueron Latetanas [*sic*], de alguna población no mui lejos de Barcelona, o de la misma ciudad. Eran dicípulas del Illustríssimo Mártyr San Cucuphate, que las convirtió, enseñó y bautizó. Quando el Santo estava preso, visitávanle y le assistían aquellas Santas donzellas, y quando fue entregado a los verdugos para que le maltratassen, y atormentassen, ellas lo consolavan, y limpiavan y apretavan con delicados lienços sus llagas, y heridas, y no le dexaron hasta que murió, cuio sagrado cuerpo se llevaron de noche con ánimo intrépido, y gallardo, y después de averle limpiado y aromatizado le embolvieron en un lienço mui delicado, y precioso, y lo sepultaron con toda la honrra, y veneración que pudieron. Tuvo noticia de esto el legado y mandó que luego fuessen presas, y presentadas delante dél, y viendo su constancia mandó que fuessen cruelmente açotadas, y con otros tormentos maltratadas, y ultimamente que fuessen degolladas en el mismo Castillo de Octaviano a 27 de Julio del año del Señor 301. Sus sagrados cuerpos fueron con mucha veneración recogidos por algunos christianos, y sepultados junto al de San Cucuphate. Descançan agora en la Iglesia de aquel Imperial Monasterio, donde son mui veneradas con fiesta doble mui solemne.

De estas illustríssimas Santas Vírgenes y, Mártyres escrive el P.F. Antonio Vicente Domenec en su Flos Sanctorum de Cathaluña, F. Francisco Diago en la Historia de los antiguos Condes de Barcelona, libro 2 capitulo 31, Gerónimo Pujades en su primera parte de la Corónica Universal de Cathaluña, libro 4, capítulo 82, Philipe Ferrario en el Cathálogo General de los Santos a 22 de julio, Juan Tamayo de Salazar en su Martyrologio Hispano a 27 de julio. En el Breviario antiguo del Monasterio de San Cugat se halla notada la festividad de estas Santas, pero no hai liciones, sino la siguiente Collecta:

ORATIO

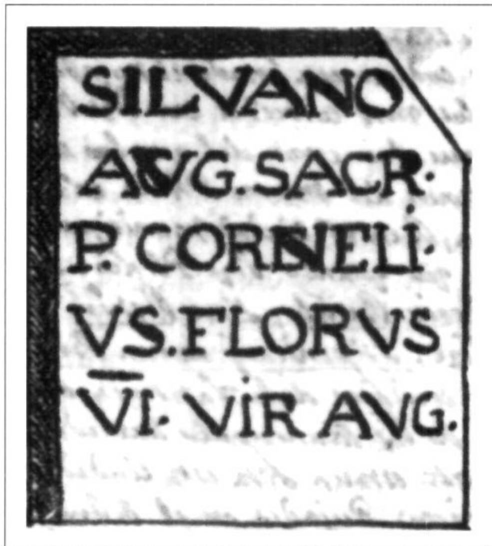
Deus, qui nobis sanctam huius diei solemnitatem pro commemoratione Beatarum Virginum, Martyrumque tuarum Julianae et Sempronianae gloriosa passione fecisti, ad esto familiae tuae precibus, et da, ut quarum festa celebramus hodie; meritis, et intercessionibus adiuvemur. Per dom.

La historia breve de estas gloriosas Santas colligió el P.F.Antonio Vicente Domenec de un Retablo antiquísimo, que se halla en el Monasterio de San Cugate en el claustro contra la pared a mano derecha al salir de la Iglesia, al entrar en dicho claustro, en el qual Retablo está pintado el Martyrio de San Cucuphate, y dos Santas Vírgines, que le assisten llamadas la vna Juliana y la otra Semproniana. En unas láminas de plata que están recóndidas en la Sacristía de la Iglesia de dicho Monasterio, en las quales assí mesmo está gravado el Martyrio de dicho Santo, se ve esculpido, y figurado como estas gloriosas Santas sepulturan el cuerpo de San Cucuphate. De aquellas pinturas, y figuras se saca en limpio que Juliana, y Semproniana fueron dicípulas de San Cucuphate. Algunos han dicho, que eran hermanas suias, y de San Félix; pero esto no lleva camino, por algunas razones que en contrario alega Gerónimo Pujades en el lugar citado, donde bien fundado dize eran cathalanas, de nación de la Regioncilla, que antiguamente se llamava Latetania o Laletania o como quieren otros con menos propiedad Leletania, Laetania o Lartholatania, que por la Marina començava a Lobregate y llegava hasta la boca del Río Ter, como en otras partes tengo dicho.

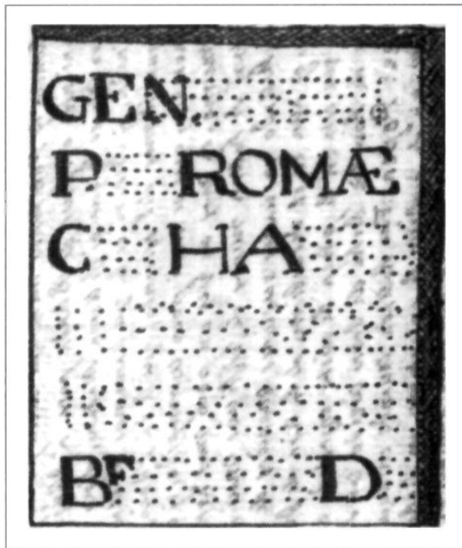
De la Patria ya he dicho arriba, que entre los Autores no se halla quien assegure que fuessen naturales de tal villa o de tal ciudad, sólo dizen que eran de alguna ciudad, o villa, no mui lexos de Barcelona, o de la misma Barcelona. Pero en un Auto antiquíssimo que se halla en el Archivo del imperial Monasterio de San Cugate se halla, que entre otras Reliquias, que dió el Abad de dicho Monasterio a Guislaberto Levita y Canónigo de la Cathedral de Barcelona, hijo del Visconde Vdalardo, que después fue obispo de la dicha Cathedral, y antes de serlo edificó la Iglesia de S. Cugate del Horno en la misma ciudad de Barcelona, le dió una parte de los sagrados cuerpos de la Vírgines, y Mártyres Santa Juliana y Semproniana Beturónenses pedisequas de San Cucuphate Martyr: Tradidit etiam Venerabilis Abbas suprodicto Guislaberto Levita, et canonico venerando aliquam partim ex ossibus sacratissimis Sanctarum Virginum, et Martyrum Julianae et Sempronianae Sancti Patris nostri Cucuphatis praeclarissimi Martyris pedisequarum Beturónensium, etc., le entregó el Venerable Abad también al sobredicho venerando Guislaberto alguna parte de los huesos sacratíssimos de los Santos cuerpos de las sagradas Virgines, y Mártyres Juliana y Semproniana Beturónenses pedisequas de nuestro Santo Padre Cucuphate preclaríssimo Mártyr.

Entre las las ciudades de la Latetania pone Plinio una llamada Beturó, aunque en algunos códices está errado el nombre, diziendo Betúlo por Beturó, pero en los más correctos no dize Betulo sinó Beturó. Y consta claramente, que fue error del que los copió los originales porque siendo, como consta del mismo Plinio en el libro 3 capítulo 3 de Naturali Historia, Beturó ciudad municipal, y Betúlo ciudad estipendiaria, llano es que quando dize Plinio oppida civium romanorum, no ha de dezir Betúlo, sino Beturó, etc., pues pocas líneas más abajo dize: Stipendiarÿ autem Betulonenses, etc. Assí puso que entre las ciudades de la Latetania avia, dize Plinio, una que era en el número de las Municipales llamada Beturó. Queda por saber agora en qué parte estava sita esta ciudad llamada antiguament Beturó. Gerónimo Pujades en el libro 4, capítulo 34 dize que en la que oi llamamos Mataró, segun que Plinio habla de las ciudades marítimas, y va siguiendo la costa del Mar. Verdad es que Pedro Juan Nuñes escribe, que Mataró es la que antiguamente se llamava Huro o Illúro, pero él se engañó, porque Plinio que sigue la costa del mar caminando hazia Levante, haze primeramente memoria de Beturó y después antes de llegar a Blanas y al Río Tordera, que el llama Larnum, haze memoria de Illúro. El mesmo orden hallamos en Claudio Ptolomeo; y Pomponio Mela que viene por la parte de levante a Poniente, después de Blanda pone a Illúro, y assí Huro o Illúro no es la que oi se llama Mataró, sino la que llamamos Pineda, y Beturó es la que llamamos Mataró, como lo atestigua (a más del assiento, que le da Plinio) la assonancia del nombre, que es mui poco corrompido, y en el acento es uno mismo.

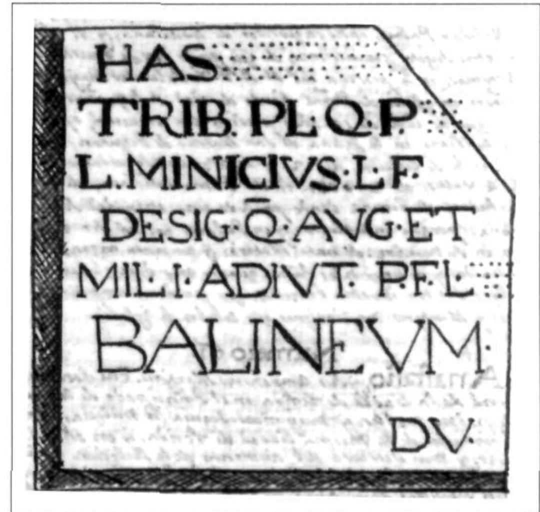
A más de que un poco más arriba de la Villa de Mataró se hallan ruinas de edificios mui antiguos, donde se han hallado en varias ocasiones monedas de oro, plata y bronze, y aun en el descubierto de la casa de Joseph Roig Boticario, que está en la plaça he visto engastada en la pared una testa de hombre hecha de barro cozido con su inscripción, que dice Popea.[4] Fue hallada cavando en aquellas ruinas y para que no se perdiesse la engastaron en dicha pared. Assí mesmo es certíssimo, que en los autos antiguos se halla que Mataró se llamava civitas tracta y civitas fracta, que es lo mesmo, que llamarla ciudad rompida, y assolada o con fuerça tirada, y arrancada; y no hai, que dudar esto; porque a más de que escrive Gerónimo Pujades en el lugar citado y se lo reffirió su suegro llamado Bernardo Roig, Dotor del Real Consejo, natural de dicha Villa de Mataró, yo quize hazer averiguación de esto hallándome en Matarón por los años 1664, y como lo avía procurado hazer el de 1663 (no porque dudasse de la verdad de tan grave Autor, sino desseoso de estar más cierto de la materia) y hallé que es puntualmente como Pujadas escrive. Hállanse en Mataró piedras antiguas con sus inscripciones; la una al entrar al cimenterio, cuia inscripión dize:

El romance de ella es, que Publio Cornelio Floro otro de los seis Varones Augustales consagra aquella ara a Silvano Augusto. Otra se halla en el mesmo cimenterio a mano isquierda al entrar a la Iglesia por la puerta del órgano, arrimada a la pared junto a la mesma puerta, la qual sirve de assiento, y las letras miran, por alto por estar puesta en esta figura, las quales casi todas están borrradas, que no se puede sacar palabra antera:

Sin quitar ni poner letra alguna la copié de mi mano en presencia de algunos Señores de aquella Villa, que me hizieron merced de acompañarme, que por lo menos aquí se conservaran estas pocas letras de aquella antigua memoria, que la incuria de los que goviernan ha dexado perder por no saber de quán grande conveniencia es que las Repúblicas conserven estas antiguallas. De la inscripción ya se ve que sólo una palabra se saca entera pero ni por ella, ni por ninguna de las demás letras se saca el sentido del letrero, y aquella B con aquella otra letra gastada, que parece E si no es que quiera dezir Beturó o Beturonenses, no alcanço que quiere dezir. Haga el letor su juicio que el mío es que el Pueblo Beturonense consagró en memoria de alguno aquella piedra. Otra hallé debaxo la escalera de la casa de la Señora Sala, y Trias, que sirve de tener sobre ella los cántaros la qual está mui rompida, y gastada y fáltanle alguna letras, ocasión de no podérsele dar sentido perfeto, aunque halgo se saca por congituras. Ella está como aquí la pongo para que del todo no se pierda esta memoria:

Lo que siento de la inscripción de esta piedra ya lo escriví en la Addición segunda a la Historia de los illustríssimos Mártyres San Bonoso, y San Maximiano Blandenses, folio 32 y 34 donde lo hallará el curioso. De todas estas inscripciones, vestigios de antiguos edificios de casas, y aquaductos, monedas y medallas y otras antigalllas, iuntamente con el nombre de Civitas tracta y Civitas fracta que se halla en los antiguos autos se saca en limpio, que lo que oi es Villa de Mataró antiguamente era ciudad; y según el assiento, que le da Plinio poniéndola a la costa del mar no lexos de Barcelona a la que el llama Beturó, claro se ve que aquella antigua ciudad forsosamente ha de ser la, que oi se llama un nombre halgo differénte en algunas letras pero mesmo en el accento Mataró.

De aquella antigua ciudad fueron naturales las illustríssimas Vírgines y Mártyres S.Juliana, y S.Semproniana, a quien aquel antiguo Autor que avemos citado llama Beturónenses, que no las huviera llamado assí a no haver sido naturales de aquella ciudad, y pues el auto es tan antiguo que passa de seiscientos, y quareinta años de antiguedad, costantamente podemos creer que estavan ciertos de esta verdad los que lo hizieron y firmaron, que a no estarlo mucho, no lo huvieran puesto assí. Gózese pues Mataron con esta notícia, y dése muchos parabienes de tener dos hijas tan illustres, y valerosas que no dudaron de derramar su Sangre por la confesión de la fe; que si tanto se precía (y con mucha razón) de tener por hijos al Eminentíssimo y Excelentíssimo Señor Don Pascual de

Aragón, cardenal de la Santa Iglesia Romana, Arzobispo de Toledo y curador y Tutor del Rey N. Sr. Carlos Segundo, niño de seis años aun no cumplidos, y administrador de la Monarquía de España; y al Illustríssimo y Rmo. Señor Don Melchor Palau, antes inquisidor de Cathaluña, y oi Obispo de Urgel, y otros sujetos gravísimos de que puede dar fe nuestra Religión de los Mínimos en la persona del M.R.P.F.Salvador Mayor, que murió compañero en officio de Provincial, siendo de edad de 29 años, letor de Theología, que de edad de 19 años predicó con universal aplauso una quaresma cotidiana en la Iglesia de San Matheo de Perpiñán, de 21 años otra cotidiana en la de Cervera, de 22, y de 23 dos seguidamente cotidianas en la de Valles [Valls?], de 24, otra en su Patria cotidiana, de 28 otra en la cathedral de Gerona donde por toda una eternidad será célebre su memoria; porque en Cáthedra y en Púlpito enseñó ser maior como lo era en su nombre; si tanto Mataró, y con tanta razón se gloría de aver tenido, y de tener tales hijos, quanto más deve gloriarse a tener por hijas dos tan illustres donzellas que pueden competir con las Vírgines, y Mártyres más insignes que celebra la Iglesia".

NOTES

1.- Joaquim Llovet, «El problema de l'origen de les santes Juliana i Semproniana», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, II (Barcelona 1953), 47-53. Per tal d'abreujar, remetem a aquest article pel que fa a les fonts bibliogràfiques i documentals que justifiquen aquest estudi.

2.- Sobre aquests vestigis citats pel pare Roig i Jalpí, veg G. Fabre, M. Mayer, I. Rodà, *Inscripcions romanes de Mataró i la seva àrea (Epigrafia romana del Maresme)* (Mataró 1983), 31-35, 54-56, 131.

3.- Hem regularitzat lleugerament la puntuació i l'accentuació del text.

4.- Era un medalló de fang cuit. Modernament fou emmarcat i protegit per un vidre, i encara es conservava l'any 1954 en poder d'un particular a Barcelona (Antonio Roca Fábregas, "Iluro-Mataró", *Revista Jorba* (Barcelona 1954)), però avui se n'ignora el seu parador. La seva cronologia ha estat molt discutida, àdhuc no se'l considera d'època romana (Fabre-Mayer-Rodà, *Inscripcions romanes*, 130-131. A últims del segle xix se'n traieren diverses còpies de guix. A continuació reproduïm la que conserva la família Adan Ferrés de Mataró.

Amb la documentació d'un arxiu particular, Antoni Martí Coll ressuscita una important comunitat de regants i la seva reglamentació vigent en el segle XIX, que mai no ha estat superada en el nombre dels seus usuaris ni en la quantitat de quarteres afectades dins l'àmbit de l'agricultura mataronina.

NOTÍCIES D'UNA IMPORTANT COMUNITAT DE REGANTS DE MATARÓ I DEL PROCÉS DE LA SEVA REGLAMENTACIÓ

Des de molt amunt de la riera d'Argentona va canalitzar-se un important cabal d'aigua per poder regar terres molt allunyades, que abans de l'any 1840 havien format part del terme d'Argentona, situades bastant més avall del Camí del Mig, en el pla d'en Boet de Mataró, per sobre i dessota del Camí Ral, fins al mar.

Amb la documentació existent en un arxiu particular,[1] pot investigar-se la qüestió de l'existència de la comunitat de regants que, per aquest motiu, va crear-se. La magnitud, condició i categoria d'aquesta comunitat, mai superada en l'agricultura mataronina, justifica el seu estudi; es pot il·lustrar l'assumpte amb plànols i notícies, corresponents primordialment a la primera meitat del segle dinovè.

Ens interessarà també, sobretot, analitzar el reglament de la comunitat de regants aconseguit l'any 1844, per evitar o intentar evitar les discussions que sovint s'originaven.

Primer caldrà, tanmateix, considerar separadament, breument, els antecedents històrics sobre l'origen i la conducció de l'aigua fins a la sèquia del pla d'en Boet, que servia per distribuir-la entre els regants.

ANTECEDENTS

D'on procedia i amb quins títols es posseïa l'aigua objecte del nostre estudi?

Situats al segle dinou, i per simplificar el cas mirant la qüestió des d'aquesta perspectiva, pot afirmar-se que l'aigua procedia del molí d'en Saborit, que abans era conegut com d'en Costabella.

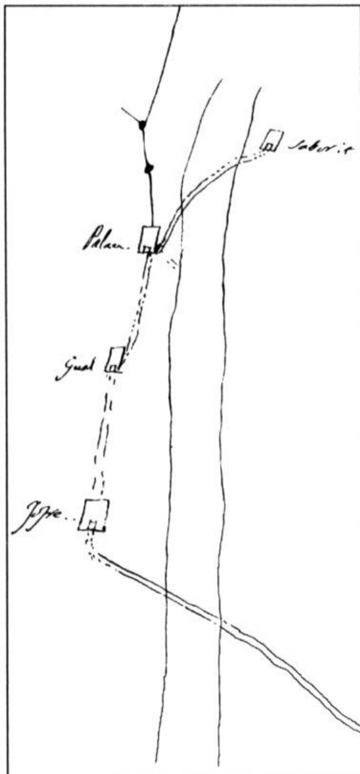
Can Saborit està ben descrit per Bonet i Garí[2] com una masia existent encara avui en el terme d'Argentona, amb diferents cóssos i tres plantes, una d'elles, la inferior, destinada antigament a molí, amb una bassa al seu nivell.

Fins a les reformes de les vies de circulació de Mataró a Argentona, la masia i el molí de can Saborit resultaven estar molt a prop de l'antiga carretera, situada una mica abans del pont per arribar a Argentona. Ara resta a tocar de l'autovia, just per dessota del pont actual.

L'aigua de can Saborit,[3] després de travessar l'altre costat de la riera d'Argentona discorria pel veïnat del Cros, donant vida successivament a tres molins fariners, seguint el següent ordre: primerament, el molí denominat de les Mateves

(dels Palau), després, el molí d'en Gual (d'Antoni Gual) i, darrerament, el molí, construït més tard que els altres dos, conegut amb el nom d'en Jofre (d'Anna Maria Campllonch i Jofre, esposa de Joaquim Campllonch).

L'aigua, doncs, que servia per omplir les basses i moure les moles de diferents molins (primer, potser, la d'un molí dels Desbosc, i el d'en Saborit, i després dels tres abans esmentats del veïnat del Cros), servia també, primer, per regar terres d'aquest veïnat i algunes de Cabrera per on passava la sèquia i, després de tornar a passar la riera, més avall del Camí del Mig, per regar les terres de diferents propietaris del pla d'en Boet, que avui són del terme de Mataró, fins arribar al mar; aquests són els que formaven la comunitat de regants objecte del nostre estudi.

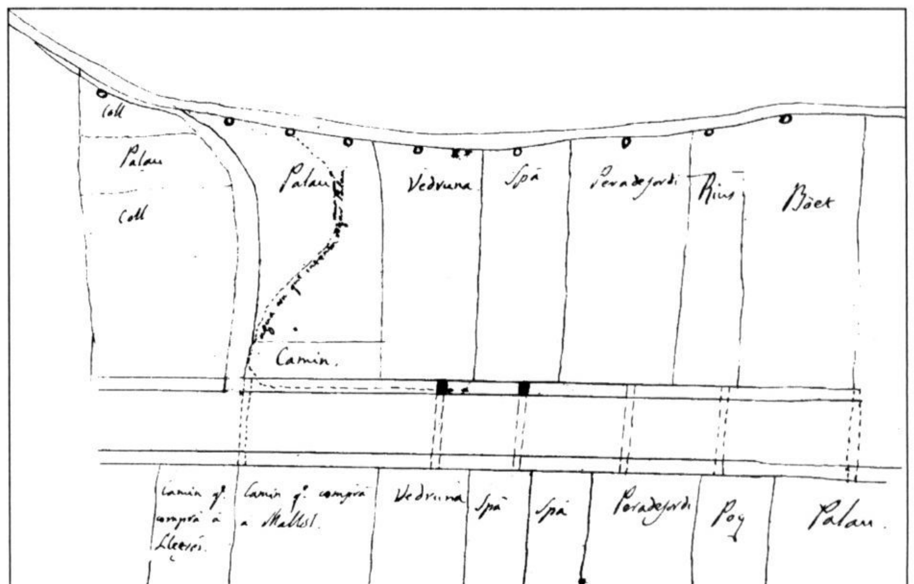
Làmina núm. 1.
Croquis de l'any 1840
(original 20 x 28 cm).

Vegeu les làmines números 1 i 2 que consisteixen en dos croquis, confeccionats l'any 1840, en els quals es dibuixa l'aigua que discorre des del molí d'en Saborit cap al veïnat del Cros, travessant la riera d'Argentona, per passar successivament al molí de les Mateves (pot observar-se com a les Mateves també arriben aigües d'unes mines), i al molí d'en Gual i al de Jofre; després, torna l'aigua a travessar la riera per seguir per la sèquia que regarà les finques del pla d'en Boet.

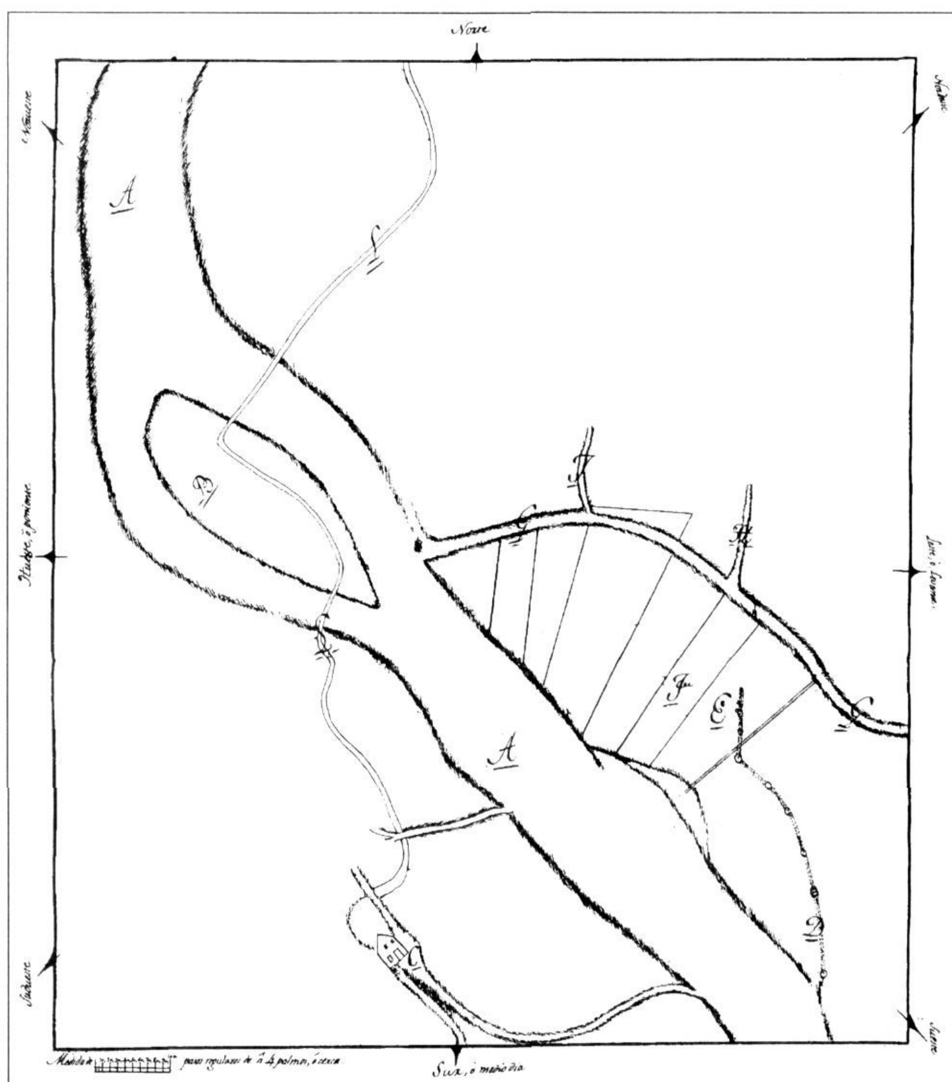
LES PRIMERES NORMES

El repartiment de l'aigua i la regulació per regar ja va fer-se des del començament. Aquesta aigua, que discorria fins arribar al mar, fou atorgada en emfiteusi el 10 d'octubre de 1534 al magnífic Joan Costabella (l'antic propietari del molí d'en Saborit) per Miquel Desbosch. El 29 de març de 1547 Miquel Desbosch reconegué l'existència de dos establiments fets a diverses persones (consignant-se els seus noms) d'aquella aigua que discorria des del referit molí de Costabella fins al mar, acordant-se que unes reguessin els dilluns, dimarts i dimecres, i les altres els dijous, divendres i dissabtes, més dos diumenges alternatius, i que amb aquesta finalitat, amb despeses comunes, es construís un «traslladador» a la peça de terra de Miquel Gual.[4]

Les persones a qui es donava l'ús de l'aigua foren les següents: Pere Bova, Miquel Gual, Marc Pins, Joan Farrer, Bartomeu Vidal, àlies Sabater, Bartomeu Parera, àlies Camp, Elisabet Camp, muller d'aquest (dijous, divendres i dissabtes). I Bartomeu Antich, Pere Agell, del veïnat del Cros, Jaume Sagrera, Esteve Mir, Jaume Bartomeu, àlies Arnó, Francesca Arnona, muller d'aquest, Constansa Fornells, Joan Tria, Bartomeu Puig, Jaume Agell, del veïnat d'Agell, Pere Mallol de Vall, Antich Orriols, Sebastià Aymerich, Joan Pons, Joan Bonet, de la parròquia de Cabrera i Pere Ballot, del veïnat

Làmina núm. 2.
Croquis de l'any 1840
(original 20 x 28 cm).

Làmina núm. 3
(original 28 x 33 cm).

del Cros (dilluns, dimarts i dimecres).

S'afegia a les disposicions sobre el dies hàbils per regar per a cada regant, les següents, que traduïm del llatí:

«Mes, és pactat entre dites parts que ningú dels damunt nomenats, que son los terratinents, per les terres dels quals haurà passat dita aigua per regar les possessions dels damunt dits, no pugui ni li sia lícit demanar pels que rebrà, per ocasió del dit passar l'aigua, tant per fer recs en dites possessions, com traslladadors, tants quan seran menester, o passatges hauran de fer-se per a guiar dita aigua en altres qualsevulla emprius [...], i que els recs s'hagin de fer en les possessions dels damunt dits, o altre d'ells per aquella part a on serà vist ésser necessari o més profitós, i amb menys dany. I se hagin de fer [...] amb despeses comuns de tots...»

Malgrat el que s'ha disposat i acordat des d'un inici, no cal constatar que la qüestió de l'aigua seria motiu de continuades discòrdies entre els qui es consideraven amb el dret d'utilitzar-la. Alguns tenien títol per fer-ho com a continuadors d'aquells abans consignats que l'any 1547 van ser citats en l'acte en què va intervenir Miquel Desbosch; per als altres, el títol s'originaria per l'ús continuat sense oposició durant molts anys. Uns i altres podien usar o abusar del que els corresponia... També sorgien discussions quan es canviava alguna circumstància, com quan es creava una nova «sangonera» per aprofitar les aigües, o es variava el curs d'alguna antiga o nova mina,...

S'acompanya el plànol de la làmina núm. 3, que està fet a escala, i on es dibuixa el trajecte del rec (lletra L) que, procedent del molí d'en Saborit, arriba al de les Mateves (lletra C), després de travessar la riera d'Argentona (lletra A). Hi figura la mina feta per Llauder (lletres E-D) amb les rodonetes que simbolitzen els llocs on hi ha els pous. Aquest plànol va presentar-se en un llarg plet sorgit quan Llauder va pretendre perllongar la mina fent obres més amunt d'on havia començat (el sot d'en Mallol), amenaçant això el perjudici al flux d'aigua de la sèquia que venia del molí d'en Saborit. La pretensió de Llauder va motivar el plet iniciat per Palau i Gual l'any 1771, que va continuar fins a l'any 1816...!

No cal dir que va resultar més que adient, del tot necessari, per resoldre les desavinences, el conveni que es va signar l'any 1844, després d'iniciar l'any 1840 converses i transaccions.

L'estudi que es farà tot seguit d'aquest conveni o reglament, consignant els acords i comentant l'interessant i aclaridor plànol que va dibuixar-se per a l'ocasió, és una de les circumstàncies que determinen aquesta anàlisi.

INTERVENCIÓ DE LES AUTORITATS BORBÒNIQUES

Com ja s'ha dit, l'any 1547 va ser necessari designar els dies de la setmana aptes per regar uns i altres per evitar-se discussions. El 29 de març de l'any 1597 va caldre reunir els regants perquè juressin complir amb l'estipulat (notari de Mataró Joan Costell, pergamí a l'arxiu de can Palau).

Com un precedent del conveni i reglamentació de l'any 1844, cal constatar l'interès dels corregidors Romagosa i Bonicelli els anys 1825 i 1830 per trobar solucions per als regants que usufructuaven la riquesa hídrica procedent de les aigües que passaven per les moles i de les sobreeixides dels molins del veïnat del Cros.

Romagosa, el diumenge dia 23 d'octubre de 1825, volia reunir tots els interessats «para buscar los medios de hacer a costas comunes con solidez y economía las obras necesarias y formar unos reglamentos que cimentados en las bases de la equidad haciendo común el aprovechamiento de las aguas evitasen el desperdicio...» Per això, els va citar tots perquè compareguessin a casa seva per examinar el projecte i signar-lo, «en la inteligencia –s'afirmava– que los que dejasen de hacerlo se tendrán por presentes y adheridos a lo que resuelva la mayoría, o por privados del beneficio de las aguas si reusaren firmar el convenio que se acuerde.»

La reunió va efectuar-se amb la intervenció del notari de Mataró Gaspar Poy i Torras; va començar «con un breve discurso (del corregidor Romagosa) en que inculcó la necesidad que había [...] de poner en ejecución [...] obras bajo un sistema sólido equilibrado y que removiese toda sospecha de fraudulencia [...] lo que parecía se conciliaba con un proyecto de convenio...» El conveni, que va llegir el notari, contenia deu clàusules relatives a la contribució de tots per abonar les despeses per cercar i estalviar aigües, nomenar una comissió i un dipositari per fer-les i cobrar de cada un, dividir-se l'ús de l'aigua equitativament, evitar-se «los abusos que hasta aquí se han observado, desviándose arbitrariamente más aguas de las necesarias [...] o regando los dueños de las tierras superiores más de lo justo...» Volia acordar-se que «para hacer las sangraderas, vulgo "fiblas", para tomar cada interesado las aguas de la acequia, se pondrá una piedra de silleria con la boquera, vulgo "bonó" de la circunferencia y diámetro correspondiente...» En el cas d'haver-hi poca aigua, «debe cada interesado abdicarse de regar todas sus tierras, limitándose a una tercera parte, o a una mitad, según la necesidad lo exija, para lo cual y al efecto de evitar dudas se fijará el caso de esterilidad o escasez de aguas por medio de las balsadas, de modo que si, por ejemplo, en tiempo de abundancia regular se vacía dos veces al día la balsa del molino, no vaciándose más que una por causa de dicha escasez, se hará el arreglo del riego...» Es disposava també que s'havien de nomenar zeladors, reunir-se periòdicament una junta, etc.

El conveni no va tenir efecte, ja que quasi tothom va al·legar objeccions i dubtes que van recollir-se i consten a l'escriptura del notari abans referit; resulta, però, interessant de conèixer aquest projecte de conveni, ja que en alguns punts, com veurem, es copiaria quan va redactar-se el de l'any 1844. També ens serveix per conèixer el cabal regular de l'aigua que és objecte de la nostra anàlisi, quan se'ns detalla que durant un dia es podia buidar i omplir dues vegades la bassa del molí si hi havia prou aigua; i per conèixer diversos mots que aleshores eren utilitzats en el Maresme en tractar-se qüestions de regadiu, com bonó i boneres, fibles i altres. Cal destacar també que entre les objeccions o negatives presentades (quasi totes relatives al fet d'obligar a pagar unes obres sense saber-se quan, ni per què, o per quantes quarteres, etc.) n'hi ha alguna que demostra com en el Maresme es procurava millorar l'agricultura amb la progressiva construcció de sínies. Així, Epifani de Fortuny al·legava que «no se conforma porque, habiéndole faltado agua, se halla construida una noria en las tierras de su consorte, por medio de la cual riega.»

El 7 de desembre següent, Romagosa va tornar a convocar junta general per acabar el projecte i distribuir l'aigua «con arreglada proporción y evitar todo abuso y ocasión de agravios y de quejas...»

Aquesta convocatòria, tanmateix, no va tenir pas èxit, segons es deia, «por varios incidentes». Així ho manifestaria el corregidor Bonicelli en un escrit del mes de novembre de l'any 1830, quan es torna a citar els interessats, sense, però, que consti que es formulés el projecte desitjat, multiplicant-se en el futur les queixes i desavinences (vegeu làmines núms. 4 a 6).

La intromissió dels corregidors en els mencionats afers derivava de la competència atribuïda a la Intendència en aquelles qüestions, que havia de ser exercida en el cas de Mataró pels corregidors, d'acord amb l'Ordenança d'Intendents de 13 d'octubre de 1749, que en la clàusula XXV proposava «facilitar la fertilidad de

La escaces de aguas harto general en estos últimos tiempos se ha hecho sentir sobre manera en el grande arroyo llamado la riera de Argentona cuyas aguas dando antes curso á varios molinos, y proporcionando abundantes riegos á muchas tierras sitas en los términos de Argentona y Cabrera enriquecian á sus dueños y ocupaban en sus labores muchos brazos útiles al Estado.

Esta escaces ha ido progresando de algunos años atras en términos que unos molinos han llegado á perder su curso, otros apenas lo han tenido, y la mayor parte de aquellas tierras han quedado de secano, siendo á ello consiguiente la carestia de frutos y la falta de ocupacion en la clase laboriosa que ha quedado reducida á la indigencia en grave perjuicio del Estado.

Esta disminucion progresiva, que empezó á observarse en tiempos en que las lluvias bastante regulares proporcionaban aun á dicha riera un caudal suficiente de aguas, hizo creher á varios interesados ilustrados que tendria un origen distinto, y que el único remedio á tan grave daño seria el de abrir nuevas minas asegurando con ellas un caudal de aguas bastante aun en los tiempos mas secos del verano; pero vieron la necesidad de juntar á todos los interesados para buscar los medios de hacer á costas comunes con solidez y economia las obras necesarias y formar unos reglamentos que cimentados en las bases de la equidad haciendo comun el aprovechamiento de las aguas evitasen su desperdicio. A este fin formaron un proyecto de convenio, que mereció la aceptacion general de los que se ocuparon en leerlo y meditarlo.

Pero conociendo que para llevar á cabo la empresa necesitarian tal vez la eficaz proteccion del Gobierno, se me dirigieron presentandome aquel proyecto. Mi inclinacion al fomento de la agricultura, mi estrecha obligacion en razon del empleo que egerzo, y sobre todo mi constante deseo de cumplir con las repetidas reales órdenes de nuestro adorado Monarca paraque se tomen las medidas mas eficaces para la prosperidad de la agricultura, contando por principal la del riego en estos paises meridionales; todas estas consideraciones y el ver que todo se conseguia con la plantificacion del proyecto, me han inducido á darle toda la proteccion que sea posible.

Á este efecto he señalado el domingo dia 23 de este mes á las 9 horas de su mañana paraque juntandose todos los interesados en mi propia casa acuerden cuanto estimen conveniente con presencia y ecsamen de dicho proyecto. Y siendo V. uno de ellos, le dirijo este aviso, bien convencido de que por su propio interes, por el que se toma en beneficio del Estado, y por su amor á nuestro benéfico Soberano, no faltará en acudir á la hora señalada, en la inteligencia de que los que dejasen de hacerlo se tendrán por presentes y aderidos á lo que resuelva la mayoría, ó por privados del beneficio de las aguas si reusaren firmar el convenio que se acuerde.

Dios guarde á V. muchos años. Mataró, de [illegible] de 1825.

Juan Romagosa

A Don Juan de [illegible]

Làmina 4.

los campos, con el aprovechamiento de todas las aguas [...] sacar azequias de los rios, sangrándoles [...] el uso de los molinos...»

QUEIXES i DESAVINENCES

Per donar un exemple de les abans al·ludides discussions que es suscitaven, ben immediates i prèvies als acords que necessàriament havien d'adoptar-se l'any 1844, pot servir el que ja s'ha evidenciat amb el comentari de la làmina núm. 3, quan es pretenia perllongar una mina, com també serà útil l'examen d'un plet instat entre el pilot de la matrícula de Mataró Joan Baptista Coll i Massoni amb altres dos membres de la comunitat de regants del pla d'en Boet.

Com es podrà comprovar en aquest cas, fins i tot es fa referència al fet d'haver instruït procediments criminals per motiu de desavinences...

Resulta del procés que el 30 de juliol de 1832, el masover Josep Rovira va dirigir instància al corregidor i governador militar i polític del corregiment de Mataró, brigadier d'Infanteria José Maria Bonicelli, queixant-se que Coll s'apropiava de l'aigua, demanant que sota una multa de 50 ducats Coll tapés immediatament i per sempre la «sangradera» que havia fabricat sense tenir-hi dret. Una «sangradera» que també se li donava el nom de bonera, era el forat per on es rebia l'aigua de la sèquia. Coll, que tenia una finca per sota del Camí Ral i una altra per sobre, sols tenia títol per regar-ne una, i va atrevir-se a fabricar una segona «sangradera» per així regar les dues.

Això ocorria després que els colons de les finques properes intentessin que Coll no usufructués l'aigua, fet que motivà que aquest es dirigís al corregidor en escrit de 3 de juliol de 1832, denunciant el fet i demanant protecció, explicant com era de perillós admetre discussions en aquella qüestió: «La división y uso de dichas aguas –exposava a la seva instància– ha sido siempre y es objeto de disputas de primera clase y causa de muchas desavenencias y desgracias. Omito hablar de las más antiguas y concretándome a las recientes haré mención de la causa criminal a que dió margen las riñas y cuchilladas habidas en la

En Junta general de propietarios que llamé à mi habitacion el dia 23 de Octubre último para la cual avisé á V. con papel del [illegible] del mismo, quedó adoptado el proyecto que algunos interesados y amantes del bien público me presentaron con el objeto de restablecer el riego que antes fecundaba las tierras sitas en los términos de Mataró y de Argentona con las aguas de la Riera de este nombre. Fueron pocos los que dejaron de asistir, y menos todavia los que por razones particulares disintieron de esta idea de tan notoria utilidad. No puedo por lo mismo dejar de protegerla en cuanto alcancen mis atribuciones, secundando asi las paternales miras del Soberano gobierno del Rey N. S. para el fomento de la agricultura y prosperidad de sus pueblos.

Al efecto he señalado para otra Junta general en mi habitacion el domingo dia [illegible] á las 10 horas de su mañana. En ella se tratará del modo y medios como realizar dicho proyecto, procurar el caudal de aguas necesario, distribuirlas con arreglada proporcion, y evitar todo abuso y ocasion de agravios y de quejas, nombrando al intento y poniendo al frente de esta utilísima empresa comisionados que al interés de las clases y personas que representarán, reunan el conocimiento, expedicion, probidad, economia y demas circunstancias convenientes para llevarla al cabo.

Siendo V. interesado en el asunto espero que penetrándose de su importancia, concurrirá en el dia, hora, y lugar susodichos; en la inteligencia de que no siendo justo que por ideas ó faltas particulares, se retarde el bien general, los que asistan acordarán conmigo lo conveniente y se llevará á ejecucion, teniéndose por consensientes ó privados del beneficio del riego á los que dejen de asistir, ó no quisiesen conformarse á las determinaciones que se tomaren.

Mataró 7 de Diciembre de 1825.

Juan Romagosa

A D. [illegible]

Làmina 5.

El interés de la pública utilidad que debe promover todo funcionario público, y el deseo de cumplir con las providencias de nuestro benéfico Soberano para fomentar el riego en conocida mejora de la agricultura, base principal de la riqueza del Estado, escitaron el zelo de mi antecesor D. Juan Romagosa á formar un proyecto bajo el cual aprovechándose con equidad las aguas de la riera de Argentona que despues de dar curso á varios molinos sirven para el riego de tierras sitas en los términos de Argentona y Cabrera cuyos dueños las disfrutan de tiempo inmemorial se tomasen las providencias necesarias para disfrutarlas bajo principios de equidad en el estado que puedan producirles todos los posibles beneficios.

A este fin en 8 Octubre de 1825 convocó en su casa á todos los interesados, cuya mayor parte en la sesion que tuvo á presencia de aquella autoridad formó un proyecto que mereció la aprobacion de los asistentes á ella con poca discrepancia. Y si bien se aplazó otro dia para dejar la cosa enteramente concluida no tuvo efecto la convocatoria por varios incidentes, siguiendo aun con aumento los perjuicios que se deseaba evitar.

Los interesados y aun los hombres sensibles que lo ven con dolor bien penetrados de mis vivos deseos de fomentar la riqueza pública que por todos los posibles medios procura nuestro adorado Monarca, me hicieron presente cuanto habia ocurrido enterándome del proyecto que se habia formado.

Y deseando yo que se realize cuanto los interesados ó su mayor parte reconozcan ser de comun utilidad para el beneficio y aprovechamiento de aquellas aguas he resuelto convocarlos de nuevo en la casa del Sr. Alcalde mayor de esta Ciudad quien para esta intervencion queda por mí Comisionado en el dia á las esperando que V. penetrado de la importancia del asunto y del obsequio debido á nuestro Soberano asistirá á ella personalmente ó por medio de legítimo representante para con presencia del proyecto acordar lo que sea conveniente, en la inteligencia de que la falta de los que dejen de asistir á la sesion no impedirá la resolucion de los que asistan ni la ejecucion de lo que resuelva la mayoría.

Espero pues que se sirva V. avisarme el recibo de este oficio para los efectos convenientes.

Dios guarde á V. muchos años. Mataró de Noviembre 1830.

Jose Maria Bonicelli.

Làmina 6.

toma de dichas aguas entre las dos familias de Pedro Cañellas del Cros y Pablo Comas de las Rivas, ambas familias acaudaladas y respetables, arruinadas ahora por sus resultas; y de la muerte acaecida en el año pasado causada por Pablo Rius (a) Maniquins contra quien se siguió una causa criminal, y entre otros de los castigos [...] fue un apercibimiento que nunca más pudiese asercarse a la presa de la agua de la asequia de Costa Vella, que lejos de haver obedecido hace todo lo contrario. [...] se junta el tal Pablo Rius, que es el más atolondrado, como a Gefe, al frente de una tropa de gente compuesta de Juan Lleonart (a) Samarreta con dos mozos, José Rovira [...] y con mas gente [...] y siguiendo la asequia de arriba a abajo, de noche y de dia, privan del riego [...] tapándoles [...] las sangraderas...»

Bonicelli va demanar la «Justicia de Argentona para que prevenga a Pablo Rius que se abstenga... bajo multa... concediéndoles 3 días para exponer...»

El 20 d'agost de 1832 el corregidor Bonicelli, atès el que va decretar el batlle d'Argentona el 13 de juliol contra Coll, perquè tapés la «sangradera», i que aquest malgrat obeir l'ordre en un principi, més tard va tornar a utilitzar-la, seguint l'assessorament de l'alcalde major Antoni Galiana, va manar Coll que tapés per sempre més la «sangradera» i li imposà la multa de 50 ducats. I tot i la multa, Bonicelli, amb auto de 3 de setembre de 1831, atès que Coll no volia complir l'ordenat el 20 d'agost, designà dos paletes per fer-ho.

Resulta evident com era de difícil posar pau als conflictes sorgits per motiu de l'aigua. Podrien donar-se altres exemples. Tanmateix el d'en Coll no s'havia pas acabat, ja que, com que es tractava d'un pilot de marina i per això gaudia del fur especial de la jurisdicció de Marina, havia acudit amb escrit de 24 de juliol de 1832 al jutjat de Marina presidit pel tinent de navili de la Reial Armada i comandant militar de Marina interí de Mataró i província, Agustí Angosto i Miquelerena, amb un extens relat dels fets i suplicant que, mentre es solucionava la qüestió en un plet, invocant el seu dret de retenir la possessió, mitjançant un interdicte, se'l permetés interinament de regar; i com que també hi havia actuacions davant la jurisdicció ordinària, després d'assessoraments i

altres diligències, la Sala 2a Civil de l'Audiència de Barcelona va resoldre la competència a favor de la jurisdicció ordinària. S'havia, doncs, de començar de nou... El cas seria un dels que acabaria favorablement per a tothom, amb el conveni i acords signats l'any 1844 a què abans ens hem referit i ara comentarem.

PROBLEMES EN EL REGADIU DE LES TERRES DE MATARÓ I PREPARACIÓ DEL CONVENI

L'aigua coneguda com de Costabella, després de passar pels molins del Cros seguia cap a Mataró, travessant la riera d'Argentona, sense cap conducció o aqüeducte, sinó per sobre la sorra, per regar terres de sobre i dessota el Camí Ral que, quasi totes, eren propietat de famílies mataronines i que, malgrat que abans pertanyien a Argentona, des de l'any 1840 eren oficialment del terme de Mataró.

En aquests terrenys va ser on els problemes del regadiu resultaven més punyents, tant perquè l'aigua anava minvant quan més terres travessava com perquè progressivament, cada cop més, es volia convertir en regadiu les terres originàriament de secà.

A causa d'unes discussions nascudes per motiu del rec d'unes d'aquestes terres, va estimular-se la creació d'una comissió per projectar un conveni que definitivament donés solució a tantes desavinences. El cas sorgí quan Palau va pretendre utilitzar la «seva» aigua del molí de les Mateves, no solament per regar terres «seves» situades a dalt i dessota el Camí Ral de Mataró, sinó també per afavorir el seu amic Camín perquè aquest pogués regar terres, també sobre i dessota el Camí Ral, adquirides a Lletjós i a Mallol; per això s'havia construït una «sangradera» nova a la sèquia comuna i un conducte subterrani per la finca de Palau. Les circumstàncies molestaren altres regants, i tots plegats optaren, tanmateix, per arreglar els problemes amistosament.

Molí de les Mateves (any 1970).

Vegeu làmina 2, consistent en un croquis fet l'any 1840, on es dibuixa la sèquia comuna dels regants de Mataró amb diferents sortides per a l'aigua, o «sangraderas». Pot observar-se que hi consten els noms dels propietaris, entre els quals Palau i Camín, i una «sangradera» de la qual surt un conducte on pot llegir-se «agua con que intenta regar Palau»; és la «sangradera» nova i el conducte subterrani abans al·ludit.

Per resoldre el cas amistosament, l'11 de juny de l'any 1840 van reunir-se a Mataró diferents interessats que nomenaren una comissió formada per Melcior de Palau (i Bonet), Ramon de Vedruna i Joan Baró de Solà, perquè «examinen si será conveniente hacer con obra de cal y canto el conducto de las aguas que desde la parte de poniente de la Riera de Argentona se comunican a esta parte de Mataró [...], designen el número y pertenencia de las quarteras de tierra que deban y puedan regarse, [...] propongan el arreglo del riego, el modo y medios de verificarlo...»

ADMISSIÓ I SIGNATURA DEL CONVENI

El 15 de gener de 1841 la comissió, després de mig any de ser designada, va presentar per escrit un projecte considerant variades qüestions respecte a «las aguas procedentes de los molinos de Argentona».

S'observava l'existència de pèrdues d'aigua per diferents motius: primer, perquè l'amo del denominat molí de Saborit (l'antic molí de Costabella) «cuando sus ruedas no trabajan echa

el agua desde su balsa a la Riera»; i també perquè el mateix feia el molí de les Mateves.

Va observar-se que entre aquest molí i el d'en Gual es comptaven nou «sangraderas» o boneres; i d'aquest al d'en Jofre diverses represes que desviaven l'aigua, «regándose alli con toda profusión y desarreglo».

Resultava, a més, que des de la sortida de l'aigua del molí d'en Jofre, per passar cap a Mataró pel mig de la riera, es produïen filtracions i pèrdues, pel sòl de la riera i pel pas dels carruatges...

També van observar-se moltes diferències (de mida, situació...) entre les diverses «sangraderas» corresponents als diferents regants.

Els comissionats van proposar solucionar tots els defectes i fer les obres necessàries per estalviar aigua. Concretament, va proposar-se de construir un conducte que servís per al pas de la riera i per aprofitar bé i equitativament l'aigua, es va estimar que s'havien de reconstruir totes les «sangraderas» iguals i a la mateixa altura, nomenar-se un zelador que vigilés, almenys durant els mesos de juny a setembre, i tenir una reunió o junta general cada any. I també el més important, es consignaren les normes per regar que, tanmateix, com veurem, els reunits van decidir canviar.

El 4 de febrer de 1841 va presentar-se el projecte de la comissió als interessats, i aquests, amb algunes variacions sense importància, van aprovar les propostes, malgrat que van canviar les normes per regar que proposaven els comissionats. Aquests, a la clàusula 5a, havien decretat el següent: «5ª.- Que metodizado ya dicho arreglo en todas las bunoneras, [a la sèquia pel pas de Mataró hi havia 7 boneres o «sangraderas»] tengan abiertas las aguas por espacio de 24 horas los cuatro primeros irrigantes para beneficiar dichas aguas como más les convenga; que pasadas dichas 24 horas entren a regar por sus bunoneras los 4 irrigantes siguientes, cerrando bien las suyas los 4 anteriores. Que siga en esta conformidad el riego de los demás hasta concluir el turno todos los interesados...»

Els reunits el 4 de febrer de 1841 consideraren que era millor regular la manera de regar tenint present no pas el temps, sinó la quantitat de terres, és a dir, les quarteres que s'havien de regar; per això van acordar que «sobre el 5°, se resuelve que por cada cuartera de tierra se deje abierta la bunonera al dueño media hora de tiempo en el que pase el agua por la acequia, empezando por el primero al salir el agua de la Riera de Argentona.»

També va acordar-se que «no se permitirá el riego sino a los que en el dia estan en la posesión de él, quedando todos en contribuir para impedir cualquier contravención.»

Van consignar-se els noms i les quarteres de cadascú (que es detallen a l'apèndix) i es firmaren els acords a la notaria de Gaspar Poy i Torras el 29 de juliol de l'any 1844.

EPÍLEG

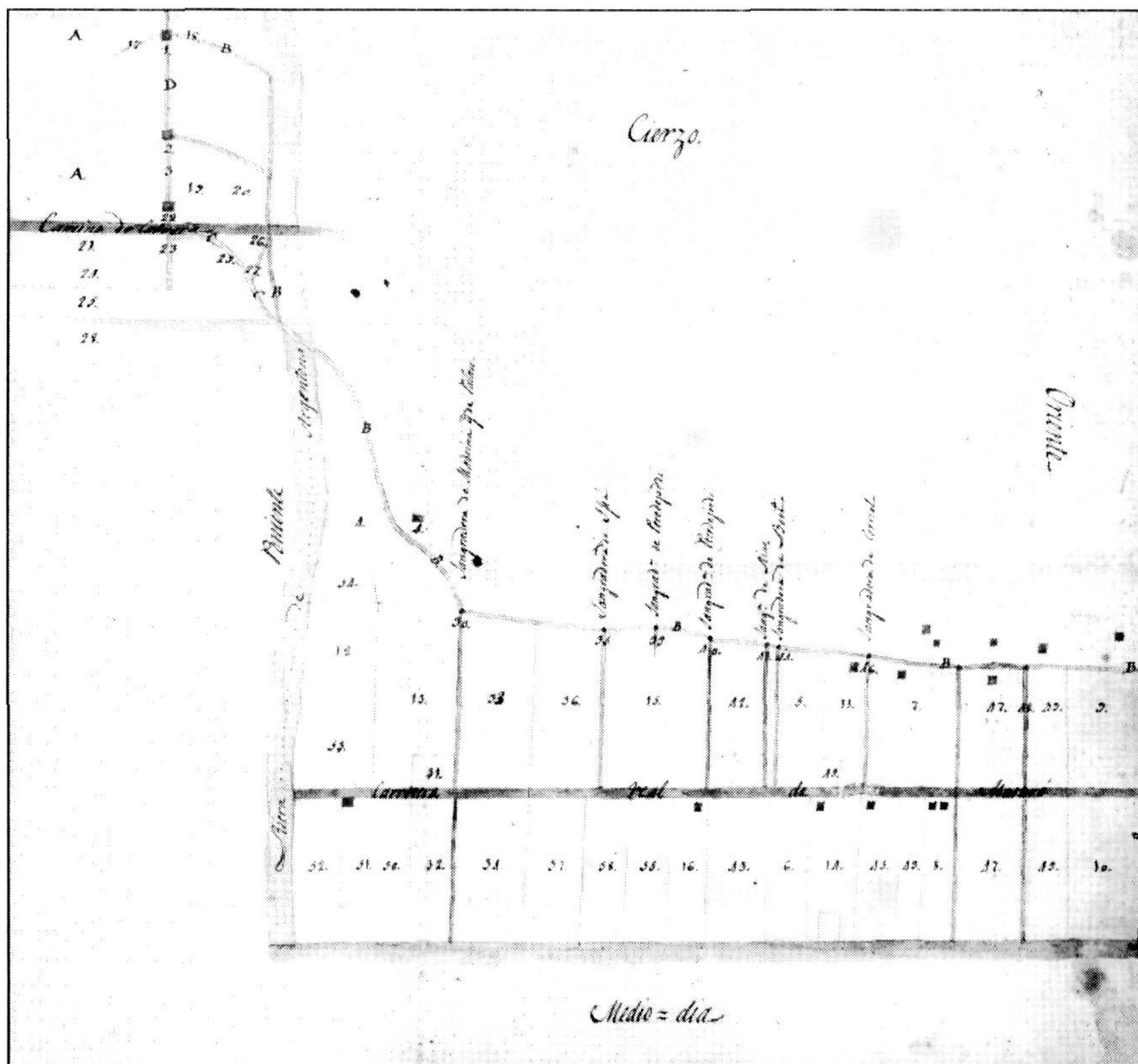
Per entendre per a què servien les moltes sèquies i «sangraderas» que hi havia al Cros, res millor que examinar el plànol confeccionat aleshores.

Al plànol que s'acompanya (làmina 7) hi figura, amb els números 1, 2 i 22, els tres molins abans esmentats: Mateves, Gual i Jofre; no cal explicar que l'aigua passava d'un a l'altre. Primer, amb la sobreeixida del molí de les Mateves (núm. 18) i després, quan va construir-se el molí de Jofre, també amb l'oportuna sèquia (lletres C), l'aigua desembocava a la sèquia senyalada amb les lletres B, que la conduiria fins al mar, facilitant el reg a diverses finques, algunes amb títol per a fer-ho des de l'any 1547 (Boet, des del 1300) i altres sense.

Les finques del Cros situades més avall del camí de Cabrera (núms. 21, 22, 25 i 28) podien regar-se amb el regueró (núm. 23) que procedia del molí de Jofre (abans de construir-se aquest molí, servia una canal de fusta que es podia posar o treure –núms. 26 i 27–; després va fer-se una «sangradera» amb paret de pedra i volta).

Situada l'aigua a la canalització o sèquia senyalada repetidament amb la lletra B, aquesta passava a l'altre costat de la riera d'Argentona per ser aprofitada per les nombroses i importants finques que impulsaren la confecció del reglament de l'any 1844; pot comprovar-se com algunes ja tenien altres aigües procedents de mines i sínies.

A tall d'exemple, per corroborar com molts, per seguir la moda de convertir les vinyes en hortes, havien cavil·lat per tenir altres aigües i que fins i tot quasi menyspreaven les originàries de l'antic molí de Costabella, citarem el que consta en el plànol respecte a les terres de Llauder, de Boet i de Sanromà. Així: «Tierras de regadío de D. José Llauder que regaba antes de la azequia de letra B y en el dia de las que alli conduce sobrantes de su molino (n. 47). Regueró con el cual continuamente D. José Llauder desguasa al mar como una regadera continua de aguas sobrantes de su molino

Làmina 7. Plànol general (any 1844?) relatiu a diverses circumstàncies de la conducció i ús de l'aigua per als regants (original 39 x 42 cm). S'hi observen les finques situades al Cros i al pla d'en Boet.

[...] y es lástima se desperdicien (n. 48)... Manso Boet, Casas-norias (ns. 7 i 8). Sangradera de D. José Boet ... Pieza de tierra y noria, antes de Carles y en el dia de Sanromà, que se regaba de la Noria y de un año a esta parte se riega de las aguas de la azequia de letra B sin que se sepa tenga título...» (n. 45). Casa, noria y viña que poco hace arrancó D. José Peradejordi Colomer y redujo a regadio con las aguas de la azequia B, sin título (n. 16)».

Amb la llista que es dóna a l'apèndix i la làmina que s'adjunta, resulta fàcil conèixer els noms dels propietaris, i clar i entenedor representar les «sangraderas» i el desguàs o recs utilitzats per a cada regant. A la sèquia dels regants del pla d'en Boet hi havia set «sangraderas» (núms. 30, 35, 39, 40, 41, 44 i 46) amb els noms de «sangradera de Madrina y de Palau», «sangradera de Spà», «sangradera de Peredejordi», «altre de «Peredejordi», «sangradera de Rius», «sangradera de Boet» i «sangradera de Corriol».

Cal constatar que quasi totes les terres eren de propietaris de Mataró, i no pas d'agricultors, sinó de famílies benestants dedicades a altres comeses, així com Palau, Peredejordi, Spa, Tuñí, Boter...

Moltes famílies invertien els seus capitals a l'agricultura com una manera d'emergir dins la societat, accentuant així la seva sobresortint situació

en relació als altres, i també per assegurar la continuació d'aquesta situació en el futur, amb la institució dels hereus. Eren els que serien coneguts com a Propietaris o Terratinents.

Ara sembla fascinant poder reviure un temps, no pas molt llunyà, en el qual a Mataró i Argentona es trobaven, entre altres riqueses, diversos molins i una gran abundància d'aigües que provenien d'indrets llunyans i d'una època i origen quasi feudal, que va requerir la confecció d'una reglamentació per a la comunitat dels regants.

Cal constatar que la confecció del reglament o conveni de la comunitat no va pas evitar més abusos ni tots els plets. La Junta directiva de la comunitat, el 19 de gener de 1853, manifestaria que «en sesión del 13 de marzo de 1847 se acordó que se reedificara una pared y unas sangraderas [perquè]... se desviaba mucha agua [...] y desde el mismo año de 1847 hasta el presente han tenido que promoverse cinco instancias judiciales contra otros tantos hechos practicados por personas que han tenido la desfachatez de regar sus tierras con las aguas que exclusivamente pertenecen a los [...] interesados. [...]. Sepa que dos otros se atreven ahora a hacerse dueños del agua, y estan regando sus tierras; por lo que en la sesión ultimamente celebrada se acordó dirigir contra ellos la competente acción para que no queden con tales hechos y otros semejantes reducidos a secano nuestras tierras despues que tanto nos cuestan conservar en estado de regadío. Signaven Juan Camín, Melchor de Palau, Salvador Simón i Francisco Spà.»

Tanmateix, després de no pas molts anys, l'aigua de Costabella i de la sèquia que arribava fins al mar va resultar menys necessària. Primer amb les sínies i, sobretot, quan la tècnica va afavorir-ho, amb els pous i els motors-bomba, els camps van poder regar-se amb abundància i individualment, sense subjectar-se a reglaments.

Va anar prosperant l'agricultura mataronina de regadiu fins que l'aigua de l'antiga sèquia quasi sols va preocupar els pagesos del pla d'en Boet per conduir-la fins al mar ordenadament...

Ara, aquella antiga societat de regants pot semblar-nos anacrònica; el passat, amb el transcurs dels anys, es converteix en història.

Antoni Martí Coll

APÈNDIX

Noms dels propietaris autoritzats a regar i quarteres que posseïa cadascun, segons consta en el conveni de l'any 1844.

«D. Ramon Llauder	3	quar.	6 co
D. Juan Bta. Coll y Massoni, sobre camino	6	»	6 »
D. Melchor de Palau, sobre camino	9	»	6 »
D. Juan Bta. Coll y Massoni, bajo camino	14	»	
D. Juan Camin	7	»	2 »
D. José Antº Pera de Jordi	14	»	3 »
D. Jaime Serra, por Smandia	8	»	
D. Francisco de Asis Spà	8	»	
D. Juan Ballester y Dª Esperanza Ballester y Romeu, consortes	4	»	
D. Gaspar Poy	4	quar.	co
D. Salvador Simón	14	»	2 »
D. Melchor de Palau, debajo camino	9	»	
Dª Maria de las Nieves Corriols	8	»	1 »
D. José Romeu, sobre y debajo camino	36	»	
D. Miguel Tuñí	6	»	
Dª Magdalena Caldes	12	»	2 »
D. Ramón de Basart	13	»	1 »
Consortes Fortuny y Senromà	3	»	
D. José Anglada	11	»	2 »
D. Mariano de Caralt y Dª Juliana de Caralt y de Lentisclà, consortes	16	»	

NOTES

1.- Arxiu de l'antiga família Palau.

2.- LLUÍS BONET GARÍ, *Les masies del Maresme*, Ed. Montblanc (Barcelona 1983), p. 10.

3.- Segons David Farell, Francesc i Julià Lladó i Enric Subiñà, el molí de Saborit era l'antic molí de Croanyes, a «La carta arqueològica d'Argentona. Estat actual», *XIX Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 2003), p. 282, que l'any 1390 Miquel Desbosc va fer-ne l'establiment a favor de Simó de Croanyes, però que en un document de l'any 1475 «consta que aquest molí estava en mans de Benet Costabella, senyor del Cros, sense saber com el va obtenir».

De la documentació de l'arxiu de l'antiga família Palau (document escrit per mà anònima, sense signatura ni autentificar), resulta que l'11 de gener de 1416 Francesc Marqueti va vendre a Joan de Costabella, en pur i franc alou, la casa i molí, i l'aigua, etc. que tenia emfeudat del bisbe de Barcelona, que li havia concedit a Romeu Durfort el 13 d'octubre de 1250, manifestant-se aleshores que quan per al senyor del castell s'hagués de fer obres per desviar o detenir l'aigua del molí del castell, tenien ambdós obligació de contribuir a les despeses; i que si l'amo del molí del castell (és a dir, Desbosc) no cedia l'aigua, podia Costabella pujar fins a la bassa d'aquest molí i fer passar l'aigua pel carcabà, o canal de fusta entre la tramuja i la mola, o el necessari perquè ell pogués moldre.

Sembla clar, doncs, que Desbosc era l'amo del molí del castell i que l'aigua que sorgia de la bassa d'aquest molí era la que utilitzava Costabella (després Saborit). Ho corrobora també el plet a què s'al·ludeix en una obra de Josep M. Modolell (*Cabrera de Mar. Castell de Sant Vicenç o de Burriac*, L'Aixernador Edicions [Argentona 1993], p. 215), establert entre Pere Desbosch (1590-1652) i Costabella respecte a l'obligació d'ambdós d'escurar (netejar) el rec que portava l'aigua al molí d'aquest.

Respecte a Durfort, se sap que un Durfort, fill de qui més diner havia deixat al rei en Pere II, fou l'ànima del repoblament (per gent procedent de França) del veïnat del Cros, i es diu que va construir el molí de les Mateves (ESTEVE ALBERT I CORP, *Argentona i els argentonins*, Ed. Ajuntament d'Argentona. Impremta d'Argentona S.L., agost 1998).

Pot conjecturar-se que construís el molí de les Mateves per aprofitar l'aigua del seu molí, on avui hi ha can Saborit? Això explicaria l'absurd trajecte de la sèquia travessant la riera? També consta en una obra de Jaume Clavell i Nogueras, (*Argentona. Història i records*, Ed. Ajuntament d'Argentona. Imp. La Juliana (Argentona 1990), p. 261), que Guillem Durfort (a qui s'intitula senyor del Cros), l'any 1290 inicià un plet contra Berengueró de Sant Vicenç perquè perjudicava les aigües del molí de les Mateves, i que el rei Alfons (el Lliberal) va fallar el plet a favor de Durfort.

4.- Notari de Mataró, Antoni Gusi. Transcripció de 23 de desembre de 1721 del notari Lluís Bruguera.

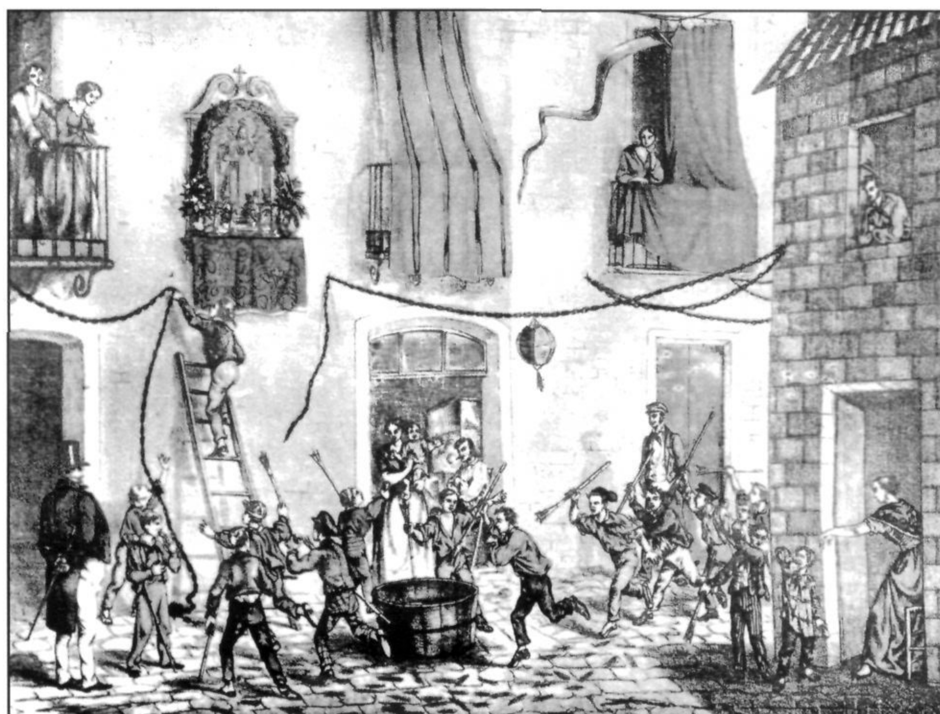
L'origen de les populars festes de carrer, conegudes també com a llevant de taula o serenates a Mataró, es remunta a principis del segle XIX, segons explica el periodista Manuel Cusachs i Corredor.

L'ORIGEN DE LES SERENATES A MATARÓ: S'INICIEN A PRINCIPIS DEL SEGLE XIX AMB LA CAIGUDA DE L'ANTIC RÈGIM

Les festes de carrer, llevant de taula, o serenates, tornen a adquirir carta de naturalesa en molts carrers de Mataró. Per l'interès social, cultural i cívic que engloben, ens hem proposat d'investigar quins són els seus orígens i les seves característiques a la nostra ciutat. Avui, podem dir que la gènesi de les serenates a Mataró cal situar-la a principis del segle XIX, allà pels anys vint, gràcies a la caiguda de l'Antic Règim.

LA CAIGUDA DE L'ANTIC RÈGIM

A principis del segle XIX, després de la Guerra del Francès (1808-1813), a Espanya regna Ferran VII. L'any 1812 s'aprova la Constitució de Cadis que limità el poder absolutista de la monarquia. Són anys de pugnes entre liberals i monàrquics. Finalment cau l'Antic Règim, el qual, entre moltes altres coses «[...] suposa en l'àmbit de la diversió transformacions substancials: l'Església pateix els embats que afecten tan decisivament el seu paper dominant en la col·lectivitat i la festa religiosa passa a tenir un caràcter ritual subordinat. Serà durant la dominació

Les festes de carrer al segon terç del segle XIX, segons un dibuix de Ramon Puiggarí, publicat al *Costumari Català*, volum III de Joan Amades.

Serenata a l'Havana, a l'altura del bar La Reforma (1923). Foto cedida per la senyora Àngela Mons.

moderada que es convertirà en el vèrtex de la cultura burgesa, i durant la Restauració es situarà al mateix centre del poder, integrant els elements heterodoxos del liberalisme excloent explícitament els no assimilables. [...] Els elements autònoms de la cultura popular es manifesten en els moments de sempre: Carnestoltes, Tres Tombs, Sant Joan, etc., a través dels seus nuclis configurants: la taverna, el joc, el soroll, el moviment, la irreverència, la burla.»[1]

I el canvi afavoreix que els ciutadans organitzin actes festius on esplaiar-se, com les serenates.

PRIVATIVA DE L'HOSPITAL

A Mataró les representacions teatrals, els balls i les festes de carrer, a començaments del segle XIX, estaven sotmeses a una privativa de l'Hospital de Mataró.

Sobre aquest aspecte, Carme Espriu, en un acurat estudi titulat *Oci a Mataró, saraus, comèdies i comediants a finals del segle XVIII*, detecta l'inici de les serenates a finals dels anys deu i principis dels vint del segle XIX. Per aquells anys, l'Hospital –com acabem de dir– tenia la privativa sobre el teatre i, a més, el 1816, demanà d'ampliar-la al camp dels balls i de totes les diversions. El setembre del mateix any el capità general del Principat prohibeix que no hi hagi altres balls o diversions públiques que no siguin en benefici de l'hospital. I tres anys després «els administradors d'aquesta institució, a fi de poder continuar amb la privativa de les diversions, fan una súplica el 18 de gener de 1819 proposant la casa que tenen al carrer d'en Moles com a possible lloc per establir-hi el teatre, però aquest projecte no s'arribarà a posar mai en pràctica.

A partir d'aquests moments, comencem a trobar de manera cada cop més continuada les serenates al carrer, en les quals, a més de ser lloc de trobada per al jovent, també s'hi fan diversos espectacles, com és el cas del carrer Sant Sadurní, on uns homes ensenyen un llop per entretenir la mainada.»[2]

Queda palès que fou en aquest context i en aquesta època quan les festes de carrer, llevant de taula o serenates, adquireixen carat de naturalesa entre els mataronins.

DADES DEL SEGLE XIX

Quan una activitat s'estabilitza i esdevé quotidiana, s'obren unes expectatives, unes especulacions per a aquells col·lectius que en poden treure un rendiment professional i econòmic. Seria el cas dels adornistes, dels músics.

L'any 1844 onze músics mataronins, «Juan Iglesias y Barbeito y diez más, todos en la presente ciudad de Mataró residentes», van al notari per deixar constància de la formació d'una orquestra instrumental i vocal i també de les normes per les quals s'ha de regir.

L'esmentat Joan Iglesias en serà el director i Joaquim Viladevall –que tenia una botiga de quincalleria– el dipositari. Aquest darrer, però,

> «quedará exonerado de asistir a las funciones públicas a que concurran fuera de la ciudad, a menos que tengan que salir las tres cuartas partes de sus individuos, a los bailes que se den por las tardes dentro de ella, y a las serenatas y fiesta llamada llevant de taula que se acostumbran dar por el verano en varias calles de la misma...»[3]

Serenata del carrer de Sant Ramon (1926). Foto cedida per Francesc Safont-Tria.

El document deixa clar i de forma fefaent que les serenates o llevant de taula eren un costum arrelat a Mataró a la primera meitat del XIX.

Cinc anys després (1849), quan només en feia un que s'havia inaugurat la línia del ferrocarril de Barcelona a Mataró (1848), Joan Amich descriu el viatge en tren, les poblacions i, a més, algunes tradicions entre les quals hi ha les serenates i les festes en honor a les Santes Juliana i Semproniana, patrones de Mataró.

Diu Joan Amich «las serenatas son diversiones que no dejan de llamar la atención en esta ciudad, puesto que generalmente desde el dia de San Poncio (11 de mayo) hasta San Ramón (31 de agosto), casi todos los domingos, lunes y algunos martes, una u otra de las calles está guarnecida con ramas de mata, álaos, o colgaduras de ropa ondeando en casi todas las banderas de los buques que en otro tiempo pertenecieron a la marina de esta población. Como dichas fiestas se hacen en obsequio del santo que la calle tiene por patrón, le levantan un altar en la mitad de ella, y a su frente por la noche colocan una orquesta; hay baile en las casas, y el pueblo danza en público mientras las señoras bien aliñadas se pasean o estan sentadas en las puertas o balcones de las habitaciones, esmerándose los moradores en iluminar todo el espacio en que tiene lugar la función.»[4]

A l'any 1888 Josep M. Pellicer edita la seva obra *Estudios Históricos-Arqueológicos sobre Iluro*, on també parla de les serenates, donant-los un sentit marcadament religiós. Les emmarca dins la influència del catolicisme quan diu que «la proclaman aún sus misma calles, no solo conocidas en su mayor parte con la advocación de algun santo, sinó por la hornacina en que la santa imagen se ostenta, y ante la que anualmente se celebran típicas serenatas.»

Però no només es queda aquí, sinó que ens fa una descripció del que eren les serenates, que val la pena de reproduir.

«Llámase así lo que en otras poblaciones *festas de carrer*, consistiendo lo típico en Mataró el hacerlas en obsequio al santo que en la calle preside. El dia señalado se adorna con profusión de luces y flores la hornacina, o se erige un nuevo altar; toda la calle se presenta engalanada con arcos, guirnaldas, globos de luz, banderolas, flámulas, gallardetes con los colores de la antigua marina mercante de la ciudad: la música alegra el barrio con escogidas piezas, se baila hasta muy entrada la noche, se disparan fuegos de artificio, y una animación inusitada reina en el punto en que la serenata es celebrada. Desde mayo a noviembre puede disfrutarse en alguna parte de la ciudad de tan característicos espectáculos.»[5]

Joan Amades i Gelat, reconegut folklorista de Barcelona, ens ha deixat escrit com eren les serenates o festes de carrer a Catalunya.

«En les festes de barri hom pot considerar dos aspectes: l'embelliment i guarniment del carrer i els divertiments que formen el programa de la festa. [...] Dies abans de la festa, hom l'anunciava amb banderes i gallardets de paper, que hom penjava de banda a banda del carrer, suspesos d'una corda fixada en un balcó de cada banda i penjats a l'alçada d'un segon o tercer pis. Hom feia els gallardets amb bitllets de rifes populars i ciutadanes d'aquell temps: la de l'empedrat, la de l'Hospital i la de la caritat. Els carrers més rics, a més de banderes, penjaven salamons fets amb papers de colors aplicats damunt de cèrcols de xescla. Abans, hom guarnia els carrers amb elements vegetals. Hom feia llargues garlandes de branques de mata, espígol, esparreguera i altres vegetals verds i les estenia en ziga-zaga de l'un costat a l'altre del carrer i de cap a cap.

[...] Era corrent, al matí del dia de la festa, celebrar una funció religiosa a l'església més immediata. Si la festa era rumbosa, llogaven una música que al matí feia una passada o cercavila pels carrers més propers. A la tarda es feien els jocs de la mainada. Cap al tard hom passava el rosari davant de la capella, i després es cantaven els goigs. La gent, com per veure els titelles, acudia amb cadires i s'instal·lava asseguda al carrer. En havent sopat es feia ball, que durava fins a tal i quina hora de la nit.»[6]

EL *BLOC MATARONÍ* (1926)

El *Bloc Mataroní* de l'any 1926 també recull i descriu les serenates en un escrit titulat «Costums mataronines. Les festes de carrer», que transcrivim parcialment.

«Quan arribava la primavera, temps de bonança, començaven les festes de carrer conegudes amb el nom de serenates. Aquestes festes de carrer eren tradicionals i tenen un origen molt antic: el seu fonament era celebrar la diada del sant Patró del carrer.

[...] La capella del sant, situada en una casa del carrer, que solia ser propietat dels veïns, la imatge s'adornava i enllumenava tant com es podia i els llums cremaven tot el dia si el vent no els apagava; al migdia hi havia el llevant de taula que consistia en un pasa-calle d'una orquestra que acompanyava als joves encarregats de la festa, o junta organitzadora, que anaven proveïts de sengles rams de flors amarats d'essència, o bé amb morratxes, i ruixaven a les noies del carrer, amb l'objecte de perfumar-les...

[...] El carrer estava tot ell guarnit amb grans banderes de tots colors, que si bé no pertanyien a cap Estat, eren un ornament força artístic i eren de grans dimensions i penjades al mig del carrer; a més tot el carrer de dalt a baix i en forma de zic-zac hi havia una cadena de paper o uns cordills amb petites banderetes de tots colors que amb la bellugadissa de l'oreig feien un gran cop de vista.»[7]

La premsa local també es va ocupar d'aquesta activitat lúdica. La referència més antiga que coneixem és a la *Revista Mataronesa* (1864), de la qual a continuació oferim un breu resum. També recollim la valuosa aportació del *Dietari* de Josep Manén, aleshores arxiver municipal.

La *Revista Mataronesa* de l'any 1864, com ja hem avançat, deixa constància de les serenates d'aquell mateix any donant a entendre que algunes es celebraven des de feia temps, com la del carrer d'en Pujol, «según costumbre inmemorial». Que la del carrer de Sant Joan fou «poco animada». Diu també que en el decurs de les Festes de les Santes d'aquell any hi hauria serenates a alguns carrers. Se'n celebraren als carrers de Santa Teresa i de Sant Josep (fora muralla) i a la part baixa de la Riera, «según tradición». També se'n van fer pel mes d'agost al carrer d'Argentona (fora muralla) i al carrer d'en Palau.

En canvi, segons l'esmentada *Revista Mataronesa*, a la Muralla de Sant Llorenç, hi hagué una «sombra de serenata». També se'n van celebrar al carrer d'Argentona (dins muralla, aleshores carrer de Sant Roc), al carrer Nou, al de Sant Agustí i al de Sant Ramon. Aquesta darrera la trobem documentada al 1865, en una breu nota a la *Revista Mataronesa* del dia 8 de setembre que diu «Serenatas. El domingo último (dia 3) las celebraron las calles San Ramon y San Benito.» La mateixa revista del mes anterior diu que ja les ha celebrat «como de costumbre» el carrer d'en Pujol i que aviat ho faria el d'Argentona. I que el setembre de 1865 se'n farien també al carrer de Bonaire i a la plaça del Beat Salvador.

En el decurs de l'any 1871 n'hi van haver, com a mínim, catorze, als carrers d'en Pujol, Sant Roc, Caminet, Sant Ponç (Camí Nacional), Sant Pere, Sant Joan, Sant Sadurní, Nou, Sant Ramon, Montserrat, l'Havana, Bonaire, de la Mercè i de Sant Francesc.[8]

La temporada de serenates s'inicià al carrer de Sant Joan, el 23 de juny, i es va cloure al mes d'octubre amb la del carrer de Sant Francesc de Paula. Entremig hi havia, pel juliol, la del carrer de Sant Sadurní. El 28 d'agost la del carrer Nou, en honor de sant Josep de Calassanç. Al setembre n'hi hagueren quatre, al carrer de Sant Ramon, el dia 3, al de Montserrat, el dia 8, a l'Havana, el dia 10, i al carrer de Bonaire, el dia 17. I el mes d'octubre dues més, la del carrer de la Mercè, el dia 1, i la de Sant Francesc de Paula, el dia 8.

L'any següent, el 1872, fou encara més propici, ja que n'hem comptabilitzat vint-i-una. Dues al carrer de Sant Antoni, part de dalt i part de baix, el 16 de juny i 13 de juliol, respectivament. Dues més al carrer de Sant Joan, primer la del sector de dalt, el més proper a les Escaletes, el dia 24 de juny, amb llevant de taula, ball i banderes, i el dia 30 «la meitat restant del carrer sant Joan, ab llevant de taula y ball a la vetlla essent decorat lo carrer ab moltes banderes, cadenes de paper,

La mainada del carrer Clavé (Camí fondo) a la serenata *celebrada els dies 16 i 17 de* juny de 1945.

fanalets de color y un barco que penjava al centre i il·luminaven llumets posats en closcas de cargols.»[9]

Després vindrien les dels carrers de Sant Francesc de Paula i de Sant Onofre, el 13 de juliol. El dia 25 del mateix mes les dels carrers de Sant Elies i del barri de Puerto Rico. A l'agost hi van haver les dels carrers d'en Pujol, el dia 5, en honor de les santes Juliana i Semproniana, les de la Riera i de la Muralla de Sant Llorenç, el dia 10. L'endemà, dia 11, la del carrer Amàlia. El dia 14 la del carrer d'Argentona. I el 15 les dels carrers de Sant Sadurní i de Sant Roc. El 25 la del carrer de la Concepció i el 31 d'agost es celebrà la del carrer de Sant Agustí.

El setembre hi hagueren les dels carrers de Sant Ramon, dia 1, de Montserrat, dia 15, de la plaça del beat Oriol i de l'Havana, dia 23.

Els dos anys posteriors, 1873 i 1874, van ser molt agitats per culpa dels atacs carlistes que van sacsejar i alterar la vida quotidiana de la ciutat. El 1873 Josep Manén, en el seu *Dietari*, no en registra cap, i el 1874 només la del Camifondo, «després d'haver-hi tant de temps que no se n'havia fet cap» i les dels carrers de Sant Joan i de Sant Pere, els dies 28 i 29 de juny respectivament. Pel juliol en va anotar quatre, la Riera, carrer de Santa Maria i Camí Ral, el dia 5, i el dia 12 la del carrer de Sant Francesc de Paula.

L'any 1875 va ésser també un any políticament agitat; cal recordar els fets de gener en què un escamot carlista atacà Mataró. D'aquest any només hi ha registrades mitja dotzena de serenates, totes a partir del setembre, als carrers de Sant Rafael, Sant Benet i Sant Ramon, dia 5, i el dia 12 als de Santa Teresa i Sant Josep. I el novembre, dia 21, al carrer d'Argentona.

Pel febrer de 1876 el govern central dóna per acabada la guerra civil. La normalitat i el relaxament torna a imperar. El 4 de març hi ha unes grans Festes de la Pau a tot el país. Pel maig es celebra l'aplec de Santa Rita amb ofici, música i ball. I pel juliol hi ha constància de les serenates dels carrers de Sant Joan, dia 1, de Sant Josep (fora muralla) i de Santa Teresa el 16.

A finals del segle XIX sembla declinar la celebració de festes de carrer, o potser la premsa d'aleshores, *El Cronista* (setmanal) i *La Costa de Llevant* (quinzenal) no se'n fan ressò de forma exhaustiva i fefaent. Se'n celebraren tres el 1890; cinc el 1893 i cinc més l'any 1896.

SERENATES AL SEGLE XX

Amb el canvi de segle les festes populars –les serenates– tornen a celebrar-se. L'any 1901 és un dels que se'n registren més a Mataró. N'hem comptabilitzat dinou en total. Al mes de juny, una, carrer de Sant Joan. Pel juliol, cinc, carrers de Sant Pere, de Sant Cristòfol, de Barcelona, de Santa Teresa i de Guifré. A l'agost, nou, carrers de la Concepció, Cuba –entre la plaça i el de Sant Benet–, Goya, Sant Roc, Amàlia, Camí Ral –entre Sant Joan i Sant Antoni–, Beat Josep Oriol, Ravalet i Sant Ramon. Pel setembre, quatre, carrers de Llauder, Fray Luís de León, Sant Simó i Sant Rafael.

El 1905 foren catorze i el 1910, nou. L'any 1915 n'hem comptabilitzat deu en total, quinze l'any 1917, tretze l'any 1922 i disset l'any 1923.

Serenata del carrer de Sant Joan (anys 50). Foto cedida per la senyora Rita Soler.

Segons el *Diari de Mataró* d'aquest darrer any, el 1923, entre els mesos de juliol i de setembre, se'n van celebrar un total de setze. Pel juliol quatre, carrers de Sant Rafel, Sant Sadurní, Argüelles i Santa Maria. Per l'agost foren set, les dels carrers de Santa Marta, Milans, Fray Luís de León, l'Havana, Sant Joaquim, Moreto i Catalunya. I pel setembre sis més, carrers de Sant Ramon, Sant Cugat, Portal de Valldeix (carrer dels Àngels), Caputxines i Esplanada, Altafulla i Santa Teresa.

En la dècada que va dels anys 1925 al 1935 la celebració de serenates va anar de forma decreixent. Si al 1925 se'n feren setze, el 1930 deu i només set el 1935.

GUERRA I POSTGUERRA

Entre els anys 1936 al 1939 n'hi hagueren molt poques. Algunes comissions destinaven els diners recaptats per a l'ajuda a familiars de milicians que estaven a front. Foren els casos dels carrers de Jordi Joan, passatge Santa Magdalena, carrer d'en Pujol, d'Onofre Arnau, de Guifré, de Montserrat i de Francesc Layret, segons consta al diari *Llibertat* de l'època.

A mesura que la fi de la guerra s'allunyava, algunes festes populars van anar recobrant el seu pols. I les serenates no foren una excepció.

El periòdic de *Mataró* dels anys 1940 i 1942 no en recull cap. Tres anys després, el 1945, n'hi hagueren vint-i-cinc en total, entre els mesos de juny i agost. Pel juny la celebraria el carrer del Camífondo, aleshores dit Clavé. Pel juliol els de Sant Cristòfol i Cristina. Per les Santes, els carrers d'en Pujol, Hospital, passeig Marítim, Av. Terç Ntra. Sra. de Montserrat (tram de la Riera des del carrer d'Argentona a la plaça Espanya), plaça de Santa Anna i Rambla. Per l'agost els carrers de Prat de la Riba (aleshores dit Primera Bandera de Falange de Cataluña), Sant Pau, Sant Isidor, Llauder, Moreto, Jordi Joan, Sant Ramon, Sant Benet, Churruca, Prat, Cuba (aleshores General Mola), l'Havana, Gravina, passatge Garcia Oliver, Amàlia i passatge Santa Magdalena.

I quan es deixà de fer la de l'Havana –llavors era carretera nacional– se'n feren als carrers de Floridablanca i Pacheco, durant els anys cinquanta.

L'any següent, el 1946, se'n celebraren disset en total. La primera fou la de l'Havana els dies 20 i 21 de juliol. Seguirien, el mateix mes, les del Racó de Sant Pere i carrer de Sant Cristòfol. A l'agost se'n celebrarien set, als carrers de Churruca, el dia 17, de Gravina, el dia 10, de Sant Onofre, davant de can Dimas, els dies 24 i 25, de Sant Isidor, també els dies 24 i 25; i Prat de la Riba i Sant Ramon, els dies 31 d'agost i 1 de setembre. I pel setembre hi hagueren les dels carrers de Jordi Joan, dies 3 i 4, Concepció, dies 14 i 15, passatge de Santa Magdalena, dia 8, carrer de Fray Luís de León, dies 7 i 8, carrer de Cuba (General Mola), els dies 7 i 8, carrer de Sant Elies, dies 14 i 15, i al carrer d'Amàlia, els dies 21 i 22 de setembre.

A partir d'aquest any s'experimentaria una davallada. Era l'època del raccionament, de les restriccions elèctriques, dels temps difícils. La premsa també es ressentia d'aquella situació de crisi. Des del setembre de l'any 1946 al març de 1948 no surt cap periòdic a Mataró a causa de la manca de paper. El periòdic *Mataró* de l'any 1949 només parla de la del carrer Cooperativa. I en els anys posteriors només es parla de les revetlles de Sant Joan i Sant Pere.

OPINIONS

Per als interessats en aquest tema, facilitem una petita relació bibliogràfica i hemerogràfica on poder trobar opinions i valoracions del que van ser les festes de barri, llevant de taula o serenates.

Ramon Salas i Oliveras, al seu llibre de vivències *De quan era noi* (finals XIX inicis XX) rememora les serenates i l'enorme feinada del veïnat en preparar-la al llarg de tot l'any.[10]

El veterà periodista Francesc Enrich i Regàs, al seu llibre *La vida a Mataró al primer quart de segle*, reviu també les serenates de les primeres dècades del segle XX que ell va viure.[11]

El folklorista Joan Amades en parla abastament –a nivell de tot el país– en el seu magnífic treball *Costumari Català*, al volum III.

També val la pena llegir el *Bloc Mataroní* de l'any 1926, on parla de «Costums mataronines. Les festes de carrer». I al *Diari de Mataró* del 20 de setembre de 1930, a l'editorial titulada «Adéu estiu. Adéu serenates». I en el del dia 15 de juliol de 1935 a la titulada «Perfil». I posteriorment, al periòdic *Mataró* del 17 de juny de 1950, on E. (Esteve Albert) parla de les «Antiguas tradiciones y costumbres populares mataronesas».

RECUPERACIÓ

Des de fa una vintena d'anys, alguns carrers de Mataró han recuperat aquesta tradició cívica, de bon veïnatge, l'origen de les quals –com hem vist– és de quasi dos segles d'antiguitat, bo i que amb unes característiques més modernes però conservant el caliu i la personalitat d'aquells llevants de taula: les serenates. Els que l'han recuperat són els carrers de Sant Joan, Sant Ramon, Amàlia, Prat de la Riba i Cristina. I els més recents són els casos de les serenates de la Via Europa (2002), Sant Pelegrí (2003) i plaça Pi i Margall (2003).

Ara un cop feta la investigació que avui us oferim, és reconfortant veure com les tradicions populars que van néixer quasi fa dos segles suren a través dels temps, adaptant potser noves formes però amb el comú denominador de fomentar el veïnatge, el civisme i l'esplai.

Manuel Cusachs i Corredor

SERENATES ACTUALS

Sant Joan (1982), Sant Ramon (1985), Amàlia (19??), Prat de la Riba (19??), Cristina (19??), Via Europa (2002), Sant Pelegrí (2003), Plaça Pi i Margall (2003).

NOTES

1.- Francesc Costa, *Mataró Liberal, 1820-1856* (Mataró 1985), p. 45.

2.- Carme Espriu, «Oci a Mataró: saraus, comèdies i comediants a finals del segle XVIII», *VI Sessió d'Estudis Mataronins*, 15 d'abril de 1989. Ed. Museu Arxiu de Santa Maria (Mataró 1990), pp. 87-88.

3.- Arxiu Municipal de Mataró (=AMM), AP Desideri Torras, 2 gener 1844, foli 9.

4.- Joan Amich, *Viaje a Mataró en ferro-carril* (Barcelona 1849), pp. 16-17.

5.- Josep M. Pellicer, *Estudios Histórico-Arqueológicos sobre Iluro* (1888), pp. 446-447.

6.- Joan Amades, *Costumari Català*, Volum III, Salvat Editors (Barcelona 1952), pp. 868, 871, 872.

7.- *Bloc Mataroní* (1926), full del dia 12 de juny.

8.- Josep Manén, *Dietari* 1871.

9.- Josep Manén, *Dietari* 1872, p. 108.

10.- Ramon Salas i Oliveras, *De quan jo era noi (de l'última dècada del segle XIX a la segona del segle XX)*, (Mataró 1991).

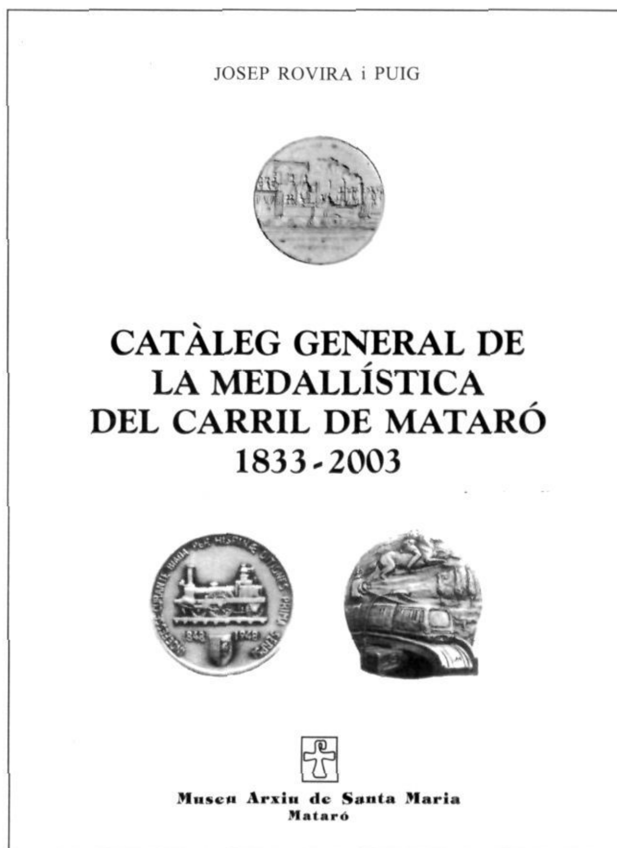
11.- Francesc Enrich i Regàs, *La vida a Mataró al primer quart de segle*, col·lecció Caps de Bou, núm. 8, Patronat Municipal de Cultura de Mataró (1987), p. 78.

JOSEP ROVIRA i PUIG
CATÀLEG GENERAL DE LA MEDALLÍSTICA DEL CARRIL DE MATARÓ. 1833-2003
Museu Arxiu de Santa Maria (Mataró 2004)

Tothom sap que a l'octubre de 1848 fou inaugurada la primera via fèrria de l'Estat espanyol, la que uneix Barcelona amb Mataró. Igualment és conegut que un dels seus principals promotors fou el mataroní Miquel Biada i Bunyol, home de mar, comerciant actiu, que s'havia enriquit a Amèrica. Generalment, també se sap que l'esdeveniment fou celebrat amb l'encunyació d'unes medalles commemoratives (1848), i també que se n'encunyaren unes altres en ocasió del seu 62 aniversari (1910), del seu primer centenari (1948) i del 125 aniversari (1973). Però allò que ja no és tant del domini públic és l'allau medallístic que s'ha produït en èpoques més recents, no solament per part d'organismes i entitats vinculades als quefers ferroviaris, sinó també per institucions, societats, que han pres el tema del primer tren i del propi Biada com a símbols representatius de llurs activitats o de llurs celebracions. Tot plegat, s'ha fet evident en una munió de medalles, monedes, ensenyes, xapes, plaquetes, insígnies, de distints formats i variats metalls, que han realçat molts actes i episodis socials, societaris i exposicions, per esdevenir-ne uns autèntics i perennes records.

Tota aquesta producció medallística, quan ha estat obra d'ajuntaments o de grans corporacions, ha arribat amb més o menys facilitat al gran públic, però quan la iniciativa ha sorgit d'entitats privades, centres formatius o associacions d'activitats minoritàries, la publicitat ha estat limitada i d'ací les dificultats per tenir coneixement de l'existència de tantes peces, moltes d'un origen imprevisible i d'unes característiques tan diverses al llarg dels anys.

I aquest ha estat precisament l'encert de l'autor d'aquest catàleg, en assolir la reunió de tanta varietat de peces i donar-les a conèixer, curosament catalogades i documentades. Estem segurs que més d'un dels seus lectors es sorprendrà en comprovar com el tema del carril de Mataró i de Miquel Biada hagi estat adoptat d'una manera emblemàtica a commemoracions de l'índole més diversa que han tingut lloc als darrers temps. Tant per expressar la tenacitat, la fermesa, la fe en un projecte comú, exemplificats en la figura del nostre insigne conciutadà, com per commemorar activitats o efemèrides que troben una simbologia escaient en el popular carril de Mataró.

No cal dir que aplegar en un catàleg ben estructurat tot aquest material de tan diversa procedència, sovint ignorat o conegut només en cercles reduïts, suposa un treball de recerca esforçada, una contínua dedicació i, no cal dir-ho, un coneixement tècnic de la numismàtica. Només amb aquestes qualitats es pot arribar a completar un recull tan exhaustiu com el que comentem, i, a més, fer-lo atractiu amb unes acurades il·lustracions de tan variada producció medallística.

Una observació a fer sobre el títol del catàleg, per si algun lector el sorprèn veure situat el seu inici a l'any 1833. I és que malgrat que la ferrovia de Barcelona a Mataró fou inaugurada l'any 1848, l'autor ha volgut destacar en un lloc preferent la reproducció de la creu de cavaller de la Reial i Americana Orde d'Isabel la Catòlica, en el seu model de 1833-1847, com a homenatge a Miquel Biada, pel fet que el nostre conciutadà se'n va fer creditor durant la seva etapa americana.

J. Ll.

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Serenata del carrer de Llauder (1906). Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Família Viada.

Serenata del carrer de Santa Marta (c. 1920). Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Família Viada.

Serenata del carrer de Catalunya (c. 1920). Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Família Viada.

Serenata del carrer de la Cooperativa (c. 1920). Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Família Viada.

Serenata del carrer de Puerto Rico, ara carrer de Prat de la Riba (1910).
Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Família Viada.

Serenata del Camí Fondo (c. 1910). Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Família Viada.

Serenata del carrer de Sant Antoni (c. 1920). Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Família Viada.

Serenata del carrer dels Àngels (portal de Valldeix) (c.1915)
Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Família Tàpias.

Serenata del carrer dels Àngels (portal de Valldeix) (c.1915)
Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Família Tàpias.

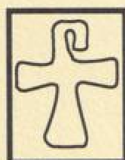
Serenata del carrer de Santa Teresa (1922). Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Família Viada.

Serenata del carrer de Santa Teresa (1922). Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges. Col·lecció Família Viada.

Serenata del carrer de Guifré (c. 1930). Museu Arxiu de Santa Maria. Arxiu d'Imatges. Donatiu senyora Pilar Oliva i Anglada.

Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró

Col·labora:

Ajuntament de Mataró
Patronat Municipal de Cultura